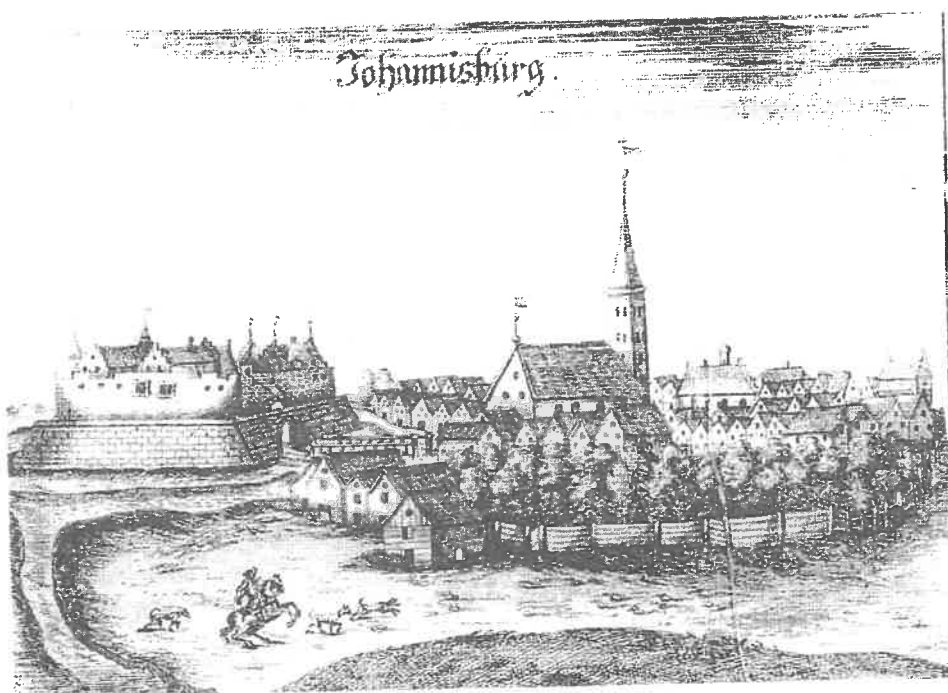

PISZ - ZAMEK

Badania archeologiczne 2003
Mgr Jerzy Gula

OPRACOWANIE WYNIKÓW

MGR JERZY GULA
Raciszewo 5
14-310 Miłakowo
NIP 741-110-08-99 Regon 510291534

mgr Jerzy Gula
ARCHEOLOG

Spis treści

I) Uwagi wstępne	s. 2
II) Przebieg prac terenowych	s. 4
III) Historia zamku w Pieszce	s. 7
Ryciny nr 01 – 11 (do rozdziału III) po s. 17	
IV) Odsłonięte konstrukcje	s. 18
Ryciny nr 12 – 13 (do rozdziału IV) po s. 27	
Fotografie 1-20 (do rozdziału IV)	
V) Pozyskane materiały ruchome	s. 28
Inwentarz zabytków ruchomych – s.1 (do rozdziału V)	
po s. 30	
Tabelaryczny opis ceramiki – s. 0 - 4 (do rozdziału V)	
Tablice rysunków ceramiki – t. I - VI (do rozdziału V)	
Fotografie 21-27 (do rozdziału V)	
VI) Podsumowanie	s. 31
VII) Wnioski Konserwatorskie	s. 37

I) Uwagi wstępne

W związku z planami przygotowania do sprzedaży w celach inwestycyjnych, terenu gdzie prawdopodobnie znajdował się zamek pokrzyżacki w Pisz (gm. loco, pow. Loco, woj. Warmińsko – Mazurskie) zwrócił się do mnie burmistrz Andrzej Szymborski z propozycją przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

Teren planowanych prac wykopaliskowych obejmował część parku miejskiego, częściowo dawny plac zabaw, częściowo teren wykorzystywany przez Piski Ośrodek Terapii Uzależnień, oraz teren po wschodniej stronie ul. Kościuszki zajmowany dawniej przez rozebrany już budynek, oraz różnego rodzaju garaże i inne budynki gospodarcze.

Planowane prace miały dać wstępne rozeznanie sytuacji na terenie dawnego zamku. Poza dwoma fragmentami murów, które być może są pozostałością murów kurtynowych zamku, określeniem „plac zamkowy”, oraz informacją, że kamienice stojące wzdłuż rzeki Pisy (do 1945) wzniesione były na piwnicach zamkowych, brak było bowiem informacji o zachowaniu reliktyw tego obiektu. Zakładano, więc dokładne zlokalizowanie terenu zajmowanego przez zamek, stwierdzenie jak dużo z jego substancji zabytkowej zachowało się pod powierzchnią ziemi, określenie podstawowej stratygrafii terenu i wreszcie rodzaj posadowienia najważniejszych murów.

Prace planowano na okres 6 – 8 tygodni. Eksploracja prowadzona miała być ręcznie a dokumentacja wykonana wg. wskazań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zakładano wykonanie szeregu wykopów sondażowych, które winny były dać dwa przekroje przez teren zamku. Nie było to jednak założenie sztywne. Zakładanie każdego kolejnego wykopu korygowane miało być wynikami z poprzedniego i konkretną sytuacją terenową. Uzgodniono, że wszelkie

dalsze prace na terenie obiektu, a w szczególności szeroko płaszczyznowe odsłanianie stwierdzonych reliktyw murów zamkowych, wymagać będzie dalszych prac archeologicznych i przedstawienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do odrębnych uzgodnień.

Zabezpieczenia terenu prac, oraz zapewnienie pracowników fizycznych niezbędnych do ich realizacji podjął się Urząd miasta i gminy Pisz. Do mnie należało kierowanie pracami, oraz wykonanie dokumentacji (prace prowadzono w oparciu o Zezwolenie nr 79 z dn. 08.08.2003 – SOZ-2974-IZA.5355/30/2003).

II) Przebieg prac terenowych

Prace terenowe przebiegały w zasadzie zgodnie z przyjętymi założeniami (przedstawionymi w **Uwagach wstępnych**) i prowadzone były w okresie od 04.08.2003 r. do 29.09.2003 r. Brało w nich udział oprócz archeologa (mgr Jerzy Gula), odpowiedzialnego za kierowanie pracami i wykonywanie niezbędnej dokumentacji terenowej, od czterech do dziesięciu pracowników fizycznych. Po 29.09.2003 r. wykonywano przez Urząd Miasta i Gminy we własnym zakresie końcowe zasypywanie wykopów. Wszystkie odsłonięte relikty murów zostały zinwentaryzowane (w skali 1:500) przez uprawnionego geodetę i kierownika badań, (na zlecenie Urząd Miasta i Gminy).

Wszystkie prace eksploracyjne prowadzone były ręcznie z wyjątkiem prac na wykopie nr VII/2003, gdzie odgruzowanie piwnicy zasypanej po 1945 r., wykonano przy użyciu niewielkiej koparki.

W okresie prac terenowych wykonano siedem wykopów badawczych (wykopy nr I/2003 – VII/2003), oraz kilkanaście wykopów sondażowych o łącznej powierzchni około 260 m kw.

Prace terenowe przebiegały bez większych zakłóceń jednak były utrudnione przez co najmniej trzy aspekty:

- 1) Przed przystąpieniem do badań archeologicznych nie wykonano studium historycznego. Archeolog musiał równocześnie prowadzić badania i próbować zapoznać się przynajmniej z podstawową literaturą przedmiotu. Było to niezbędne celem właściwej interpretacji dokonywanych odkryć, które były przecież podstawą do wytyczania kolejnych wykopów

badawczych. O kłopotach ze źródłami historycznymi szerzej w następnym rozdziale niniejszego opracowania.

2) Drugą przeszkodą był sam teren prowadzonych prac. Składał się on z kilku części podzielonych betonowo siatkowymi ogrodzeniami.

A) Pierwsza z tych części to park nad Pisą. Tutaj utrudnieniem były rosnące drzewa, które można było tylko omijać. Ale nie było to jak się okazało w toku prac jedyne utrudnienie na tym terenie. Przez cały teren przebiegał kolektor ścieków i kable zasilające oświetlenie parku. Już w toku badań okazało się, że część terenu dawnego zamku znalazła się pod współcześnie wybudowanymi: amfiteatrem Domu Kultury i WC w parku.

B) Drugim podstawowym obszarem prac badawczych był dawny tzw. plac zamkowy (u zbiegu ul. Kościuszki i Gizewiusza). Jego obrzeża zabudowane były przewidzianymi do rozbiórki ale jeszcze istniejącymi budynkami gospodarczymi. Część tego terenu zajęta była (samowolnie) pod działki ogrodnicze przez mieszkańców sąsiedniego budynku. Wreszcie na tym terenie istniał jeszcze niedawno budynek mieszkalny - Ul. Kościuszki 8) i w toku prac natrafiano na dawną jego podziemną infrastrukturę, nie zawsze wiedząc czy nie jest przypadkiem jeszcze czynna (np. rury wodociągowe).

C) Wreszcie kolejny obszar przylegał do Piskiego Ośrodka Terapii Uzależnień i zgodnie z istniejącym podziałem

terenu jedynie jego część wschodnia dostępna była dla prac badawczych.

- 3) Obszar prac znajdował się na terenie licznie uczęszczanym przez mieszkańców a szczególnie przez młodzież. Zabezpieczenie terenu prac (ogrodzenie) było jedynie prowizoryczne. Ponadto było ono nieustannie (szczególnie w okresie sobota – niedziela kiedy nie prowadzono prac) niszczone. Przy znacznej wielokrotnie głębokości wykopów powodowało to zagrożenia. Tracono czas na ciągłe (właściwie codzienne naprawy ogrodzenia) i starano się tak planować prace aby przynajmniej najgłębsze partie kolejnych wykopów były przed kolejną sobotą zasypane.

Wszystko to niewątpliwie utrudniało prowadzenie prac, ale nie uniemożliwiało. Jak się przekonamy w dalszych partiach tego opracowania założenia badawcze zostały w toku prac terenowych w zasadzie zrealizowane i przyniosły one zarówno bogaty plon naukowy jak i podstawowe informacje niezbędne przed podjęciem jakichkolwiek decyzji związanych z planowanym zagospodarowaniem terenu dawnego zamku w Pieszku.

III) Historia zamku w Pisz

Literatura

Przed przystąpieniem do badań archeologicznych nie wykonano studium historycznego. Moje zlecenie nie obejmowało również wykonanie takiej pracy. Winien ją wykonać historyk, mediawista, dodatkowo zorientowany w zakresie architektury zabytkowej. Tym nie mniej nie mogłem prowadzić badań archeologicznych i dokonać nawet ich wstępnej interpretacji bez zorientowania się w podstawowej literaturze przedmiotu i zawartych w niej faktach. Poniżej podaję podstawowe (nie źródłowe) publikacje dotyczące zamku w Pisz i samego Pisz (z uwzględnieniem zamku)

Prace naukowe

1. Botticher A. – *Die Bau und Kunstdenkmaler d. Provinz Ostpreussen*, Königsberg 1896, H.VI
2. Domańska H. – *Zamki województwa Olsztyńskiego (Dokumentacja naukowo-historyczna wykonana na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie)*, Gdańsk 1974/1975, mps. Archiwum WKZ Olsztyn
3. Dybaś B. – *Koncepcja ufortyfikowania Pisz z początku XVII wieku. Przyczynek do projektowania nowożytnej twierdzy bastionowej*, (w) *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* nr 4/1995
4. Gutzeit E. J. – *Der Kreis Johhanosburg. Ein ostpreussisches Heimatbuch*, Würzburg 1964
5. Herbst S. – *Plan Pisz z kręgu Narońskiego (Polski przyczynek do zagadnienia „Miasta idealnego”)*, (w) *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* nr 3/1962
6. Maciejewska J. – *Z dziejów zamku krzyżackiego w Pisz*, (w) *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* nr 2/1960

7. Maciejewska J. – *Przyczynki do historii Pisza*, (w) *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* nr 4/1960
8. Maciejewska J. – *Rozwój przestrzenny Pisza*, (w) *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* nr 2/1962
9. Olszak P. – *Budownictwo wojenne Pisza i okolic od średniowiecza po wiek XVIII* (w) *Znad Pisy* nr 8 (1999)
10. Pisanski G. – *Collectanea zu einer Beschreibung der Stadt Johannisburg in Preussen* (w) *Mittaeilubgen d. Litterarischen Gesellschaft Masovia*, H.VIII 1900
11. Toeppen M. – *Historia Mazur. Przyczynek krainy i kultury pruskiej*, Olsztyn 1995
12. Werner L. R. *Historiche Nachricht von der stadt Johhanesburg und dreislibben Wappen*, Königsberg 1753

Opracowania popularne

1. Czubiel L., Domagała T. – *Pisz* (w) *Zabytkowe ośrodki miejskie Warmii i Mazur*, Olsztyn 1969
2. Orłowicz M. – *Pisz – Jańsbork* (w) *Ilustrowany przewodnik po Mazurach Pruskich i Warmii*, Olsztyn 1991
3. Paprocki B. – *Pisz – zamek zakonny* (w) *Zamki pokrzyżackie biskupie i kapitulne woj. Olsztyńskiego*, Olsztyn 1961
4. Rzempoluch A – *Pisz* (w) *Przewodnik po zabytkach sztuki dawnych Prus Wschodnich*, Olsztyn 1992

Są to prace powstałe w różnym czasie i o różnej wartości mające jednak dwie cechy wspólne, ich przyczynkowość lub bardzo ogólny, popularny charakter, oraz trudny dostęp ze względu na fakt ukazania się w lokalnych wydawnictwach. Z żalem przyznaję, że zajęty głównie pracami archeologicznymi nie zdołałem jeszcze dotrzeć do tych wszystkich kilkunastu pozycji literatury.

Z lektury zdołałem się jednak przekonać, że podstawowe informacje są w nich te same (choć na ogół nie jest podawana ich baza źródłowa), różna bywa jedynie ich interpretacja. Nie rzadko ta interpretacja bywa bardzo powierzchowna i myląca.

Za przykład niech posłuży fragment opracowania J. Maciejewskiej (poz. 8) – „...W XVII wieku miasto zostało włączone w obręb obwarowań zamkowych, przy czym dodatkowo otoczono je okopami wałami...” i dalej „... Na murach okalających zamek istniało kilka wież z których najbardziej znana była wieża Gdańska (jeszcze od czasów napadów Kiejstuta)...”.

W pierwszym cytacie pomyłono zamek średniowieczny, w którego obręb nie można było oczywiście włączyć żadnego miasta z nowożytną fortecą, w obręb której niewątpliwie włączono dawny zamek.

W drugim wypadku prawdopodobnie posługując się niemiecką literaturą informującą, że w czasie drugiego najazdu Litwinów na Piski zamek załoga utrzymała się w murowanej wieży autorka zinterpretowała ta informację podając, że zamek miał wież kilka. Jednocześnie słaba znajomość architektury militarnej spowodowała, że podała nawet nazwę tej wieży „**Gdańska**”. Oczywiście chodzi niewątpliwie o tzw. **Dansker** czy też jak się często określa w polskiej literaturze **Gdanisko**, czyli wolno stojącą nad rzeką (połączoną z zamkiem arkadowym mostem) wieżę kłoczną, obiekt militarno usługowy szeroko znany z krzyżackiej architektury militarnej (najbardziej znany okaz znajduje się na zamku w Malborku).

Niestety takie powierzchowne i mylące interpretacje potrafią się przenosić na kolejne publikacje o czym przekonamy się jeszcze przy omawianiu dostępnych materiałów ikonograficznych.

Pomimo wszystko aby ułatwić zrozumienie interpretacji wyników badań archeologicznych zdecydowałem się na podanie podstawowych faktów historycznych dotyczących historii Piskiego zamku, nawet jeśli niektóre z nich są w literaturze przedmiotu sprzeczne ze sobą czy też niejasne.

Planigrafia i ikonografia

Planigrafia i ikonografia historyczna odnosząca się do interesującego nas obiektu, podobnie jak historia nie jest zbyt imponująca i podobnie bardzo różnie interpretowana w literaturze. Lecz ze względu na brak czasu oparłem się na niej.

Plany i rysunki historyczne

- 1. Najstarszy plan miasta (wraz z zamkiem) wg Gisego 1684 r. (ryc.01)**
- 2. Najstarszy widok miasta i zamku prawdopodobnie wykonany przed 1679 rokiem opublikowany przez Harktnocha Ch. W roku 1684 (ryc.022)**
- 3. Trzy rysunki wykonane przez de Kempa N. W roku 1602 przedstawiające a) widok zamku od zachodu, b) rzut parteru i c) projekt przekształcenia miasta Pisz w twierdzę.(Ryc. 03, 04, 05)**
- 4. Plan twierdzy Pisz Furstenhofa J. J. Z lat 1687/1716 (ryc. 06)**

Interpretacją wyżej podanych materiałów zajmę się przy interpretacji i porównaniu ich z wynikami przeprowadzonych w 2003 roku badań wykopaliskowych.

Od razu chciałbym jednak odnieść się do publikowanych i zebranych materiałów współczesnych, bo one stanowiły dla mnie podstawowy materiał wykorzystywany w toku prac terenowych.

Materiały współczesne

1. Plan sytuacyjny Pisz z okresu międzywojennego wykonany przez J. Maciejewską (ryc. 07)

Jest to bardzo niestarannie wykonana interpretacja układu przestrzennego miasta Pisz oparta na nieznanach materiałach. Przedstawiony na niej kształt zamku w formie litery „T” nie ma żadnego odniesienia ani do kształtów zamku znanych z materiałów historycznych wymienionych powyżej, ani zapewne z materiałami z okresu z przed 1945 (patrz uwagi dalej), ani ze stanem faktycznym z okresu jego powstawania.

2. Plan Pisz wykonany dla potrzeb publikacji Czubiela L. I Domagały T. (ryc. 08)

Plan miasta oparty został niewątpliwie na starszym poniemieckim planie katastralnym jednak plan zamku został wprowadzony w ten plan za J. Maciejewską utrwalając jej błędną interpretację rozplanowania zamku.

3. Jedyna znana i wielokrotnie publikowana fotografia ruin zamku pochodząca z końca lat pięćdziesiątych wykonana przez R. Werakę (ryc. 09)

Fotografia niewątpliwie przedstawia jeden z wewnętrznych narożników zamku. Brak jest jednak punktów odniesienia, które umożliwiłyby jej właściwą interpretację. Oświetlenie sugeruje, że może to być któryś z narożników skrzydła południowego.

4. Geodezyjny plan roboczy nieznanego autora odnaleziony w Starostwie powiatowym w Pisz (ryc. 10)

Poniemiecka dokumentacja geodezyjna została niestety zniszczona. Udało mi się jednak odszukać oparty na niej dokument roboczy pochodzący z okresu przed budową w Pisz Domu Kultury (odręcznie zaznaczony na nim jest teren obecnej działki tej instytucji). Na planie widnieją zarysy wszystkich budynków istniejących przed r. 1945 (z podaniem numeracji lub określeniem ruina), zachowanego fragmentu zachodniego muru zamkowego i określeń ul. Zamkowa, Podwórze Placu Zamkowego.

5. Aktualny na lipiec 2003 plan geodezyjny z Urzędu miasta i Gminy Pisz (ryc. 11)

Plan ten stanowił podkład na który nanoszono dane z badań archeologicznych. Jego porównanie z planem poprzednim (co umożliwiało pokazanie na obu budynków położonych przy ul. Kościuszki) pozwalało na stwierdzenie, że w międzyczasie rozebrano mniej więcej połowę zachowanego wcześniej fragmentu muru zachodniego, określenie gdzie znajdował się wjazd na teren dawnego dziedzińca zamkowego, oraz że istniejący w parku fragment muru zamkowego (północnego) wcześniej znajdował się we wnętrzu jakiegoś budynku.

Podstawowe informacje historyczne

A) Lokalizacja

Zamek powstał na prawym, brzegu rzeki Pisy, nieopodal jej wypływu z jeziora Roś. Jezioro wraz z wypływającą z niego rzeka stanowi południowe zakończenie doliny Wielkich Jezior Mazurskich. Od zachodu miasto graniczyło z sandrem puszczy Piskiej a od południowego wschodu z wysoczyzną kolneńską. Terasa zalewowa Pisy (116-117 m. n.p.m.) znajdująca się około 1 – 1,5 m. ponad niski

stan wody w rzece zbudowana jest z piasków a zakola rzeki wypełnione torfami nieraz do głębokości 4 m. Terasa nad zalewową znajdująca się około 0,5 do 1,5 m ponad zalewową zbudowana jest wyłącznie z piasków drobnoziarnistych. Nie stanowi ona jednolitej powierzchni lecz występuje w postaci niewielkich wysp. Na jednej z takich wysp pośród bagien terasy zalewowej prawego brzegu Pisy powstał zamek.

B) Powstanie zamku i jego najstarsza historia

Budowę podjęto prawdopodobnie w latach 1344 – 1345 za panowania wielkiego mistrza Dusemera von Arffberg . Przynajmniej od roku 1360 był siedzibą prokuratora podległego komturowi Baldze.

W roku 1361 i 1366 spalony został przez wojska litewskie pod dowództwem księcia Kiejstuta. Odbudowany w latach siedmdziesiątych XIV wieku, w roku 1378 był już gotowy. Zaopatrywał się w nim w żywność wielki mistrz Winrich von Kniprode w czasie swej podróży. Obok zamku powstała wieś której mieszkańcy trudnili się głównie bartnictwem i rybołówstwem. W czasie nadania osadzie przywileju lokacyjnego urzędował w zamku prokurator.

Komentarz : Wszyscy autorzy przyjmują, że pierwotny zamek posiadał umocnienia drewniane i dopiero po atakach Litwinów został odbudowany jako budowla murowana. Wiadomo jednak, że posiadał w tym czasie „Dansker” (wieżę kłoczną) usytuowany nad rzeką. A to musiała być budowla murowana. Istnienie „Danskeru” sugeruje również istnienie w Pieszce jakiejś murowanej budowli mieszkalnej. Możliwe więc, że pierwotne obwarowania drewniane planowane były od początku jako tymczasowe. Budowa obwarowań murowanych zaczęła się zaś już w połowie XIV wieku. Litwini zaś zdobywali zamek wówczas gdy ta budowa jeszcze nie była ukończona. Przy takim założeniu musimy przyjąć jako okres budowy zamku cały okres 1345 –

1378 czyli trzecią ćwierć XIV wieku. Tak długi okres budowy jest możliwy do przyjęcia zważywszy słabe zaplecze osadnicze zamku i dwukrotne, w toku budowy, ataki wojsk litewskich.

C) Zamek w ostatniej fazie średniowiecza

Na początku wieku XV w okresie „wielkiej Wojny” (1410) i „wojny Głodowej” (1414) zamek Piski pozostawał na uboczu wydarzeń.

Jakieś prace budowlane prowadzone były przy jego umocnieniach w latach 1431/1435 .

W roku 1451 wielki mistrz Ludwik von Erlichshausen dokonał lokacji miasta na miejscu starej osady obok zamku. Lokacja ta okazała się jednak nieudana.

Zajęty przez wojska polskie w czasie wojny trzynastoletniej zamek, został zdobyty i spalony przez krzyżaków w 1455 roku.

Komentarz : Piszący o zamku badacze przyjmują, że w czasie prac w latach 1431/1435 zamek piski został przystosowany do użycia broni palnej. Jest to możliwe. Jednak takie twierdzenie nie jest oparte na żadnych danych źródłowych. Śladów takich umocnień nie można się także dopatrzeć w późniejszej ikonografii dotyczącej zamku.

Nieudanie się pierwotnej lokacji miasta w Piszcu mogło mieć związek ze zniszczeniami i restrykcjami po wydarzeniach z okresu wojny trzynastoletniej kiedy to mieszkańcy zajęli zamek i przekazali załodze polskiej.

Brak jest jakichkolwiek dokładniejszych danych o wyglądzie zamku w okresie średniowiecza. Pośrednio możemy jednak przypuszczać, że jako siedziba prokuratora oprócz murowanego obwodu winien posiadać co najmniej jedno skrzydło mieszkalne murowane (prawdopodobnie południowe) połączone z danskerem. Musiała istnieć też jakaś brama wjazdowa (prawdopodobnie od

zachodu). Ponadto istniały zapewne jakieś drewniane zabudowania gospodarcze. Taki obiekt opierając się na analogiach powinien posiadać wymiary około 30 x 40 m. Mógł również mieć jakieś przedzamcze czy folwark przylegający do głównego założenia (wówczas od strony północnej), zabezpieczony chociażby drewnianymi umocnieniami.

D) Od średniowiecznego zamku do nowożytnej twierdzy

Inwentarz z roku 1507 podaje, że w zamku była piwnica, browar, piekarnia, zbrojownia, prochownia, kuchnia, spiżarnia i kościół, a budynki te miały także poddasza. W roku 1519 zamek zajęły wojska polskie po czym ponownie wrócił w ręce księcia pruskiego Albrechta. W roku 1538 książę schronił się w Piszcu przed zarazą. Mogło to być związane z dokonaną właśnie przebudową zamku. Do końca XVI wieku wszelkie prace fortyfikacyjne dotyczyły wyłącznie zamku, a prowadzone one były przez inż. Chrisyiana Rose w roku 1528, i architekta z Królewca Christophera Romera w latach 1580/1585.

Na 14.08.1702 roku datowane jest sprawozdanie dla margrabiego Jerzego Fryderyka (rysunki z opisem) flamandzkiego inżyniera Niclasa de Kempa. O ile widok i rysunek parteru mogły oddawać stan rzeczywisty z okresu jego pobytu w Piszcu, o tyle plan umocnień ziemnych był niewątpliwie tylko idealnym projektem nie dającym się zrealizować w konkretnej rzeczywistości topografii Pisza. Być może jednak nawet i rzut parteru oraz widok stanowią inną uproszczoną wersję projektu. Dane zamieszczone bowiem na nich są sprzeczne z datowanymi na około 1684 r. planem Pisza wg. Gisego a szczególnie widokiem opublikowanym przez Hardknohta. Ten ostatni może jednak być widokiem idealnym tylko w nazwie podającym, że jest to zamek w Piszcu. Plan Gisego chociaż dość niejasny pokazuje przecież jakieś umocnienia ziemne na narożach SE i NW zamku

(podobnie jak de Kampa). Sugeruje jednak cztero a nie tryskrzydłowa zabudowę. Widać też na nim jakieś półokrągłe umocnienie przedmościa zamku.

W roku 1682 wielki pożar zniszczył miasto i zamek. Zapewne szybko przystąpiono do remontu bowiem już w roku 1698 zamek w Pisz został wybrany na miejsce spotkania księcia Fryderyka Wilhelma z królem Polski Augustem II Sasem.

Uwaga : Pomijam fortyfikacje miasta jako nie związane bezpośrednio z tematem naszych rozważań, a dalasza rozbudowa twierdzy Pisz to właśnie rozbudowa umocnień wokół całego miasta. Na pochodzącym z przełomu XVII i XVIII wieku planie J.J. Furstenberga zamek to tryskrzydłowa budowla co prawda posiadająca własne umocnienia ziemne, ale niewątpliwie stanowiąca mało znaczący element twierdzy.

Zamek ulegał przekształceniom w kierunku rezydencjonalnym. Najokazalsze było w nim skrzydło południowe stanowiące siedzibę starosty. W roku 1702 nad brama zamkową wybudowano wieżę zegarową. Kolejny okres jego świetności jednak szybko mijał. Jeszcze w roku 1740 zamek był remontowany, jednak już w roku 1738 zasypano stara zniszczoną studnię zamkową (w północnej części zamku).

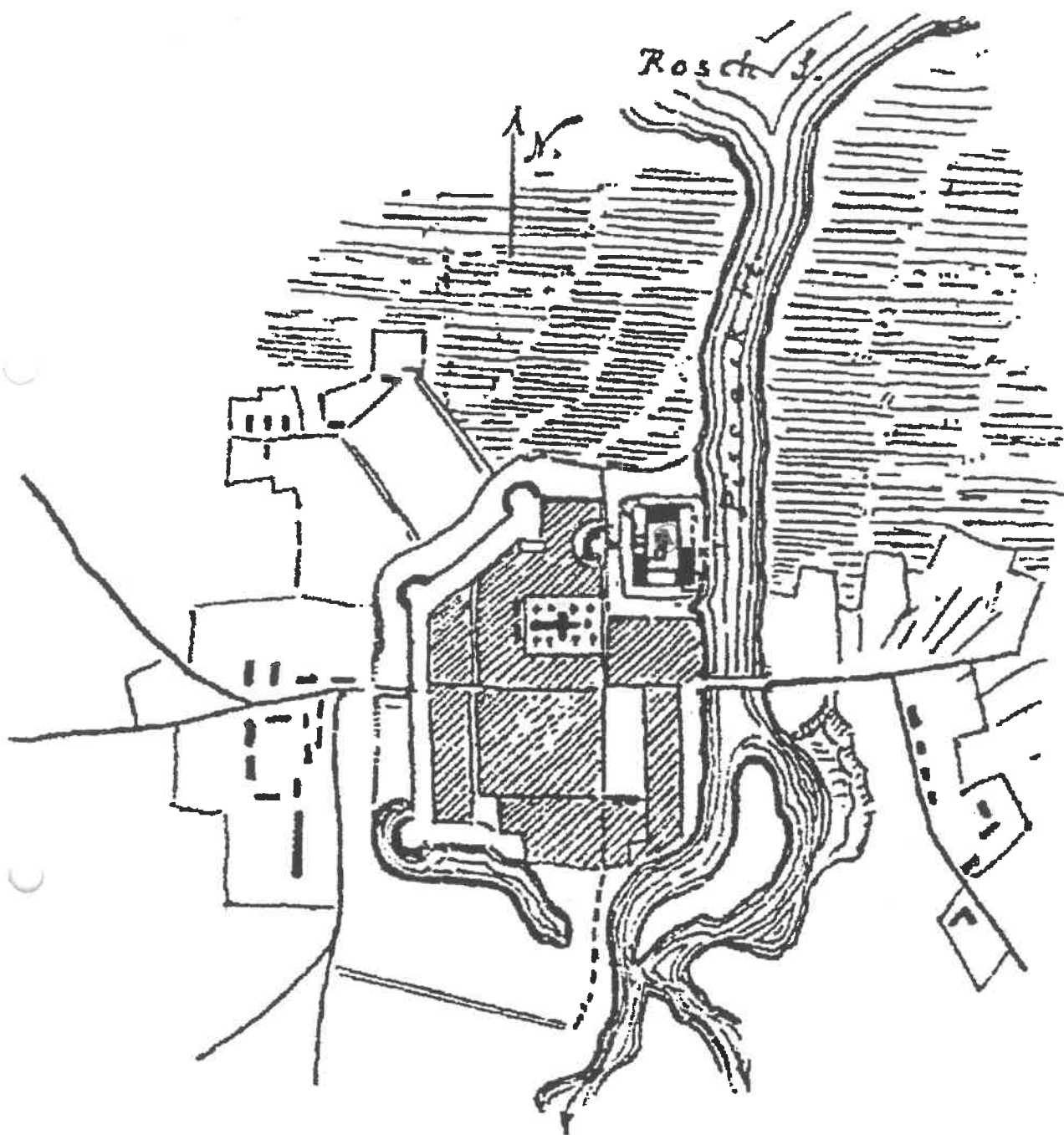
Na utratę znaczenia zamku niewątpliwie musiała mieć wpływ także zaraza dżumy z lat 1709/1710 (po której Pisz był praktycznie miastem bezludnym – przeżyło jedynie 14 mieszczan). Później kolejne nieszczęścia: zaraza ospy, huragany, powodzie i susze powodowały, że znaczenie miasta i całego okręgu bardzo zmalało. Zamek po utracie swego znaczenia militarnego stracił także swe znaczenie administracyjne i rezydencjonalne.

E) Koniec zamku

Nie tylko zamek tracił swe znaczenie. Po rozbiorach Polski cała twierdza Johannisburg nie miała racji bytu i w roku 1787 nastąpiła jej likwidacja. Zamek sprzedano w ręce prywatne. Umocnienia ziemne rozplantowano, grunty po nich zwrócono mieszkańcom. Po zsypaniu fosy i rozebraniu muru zachodniego zamek złączył się ze śródmieściem Pizy.

W roku 1837 rozebrana została większość murów i budynków zamkowych. Pozostałe resztki przystosowano do celów mieszkalnych. Na początku XX wieku po zamku zostało kilka fragmentów murów i piwnice w kamienicach nad Pizą. Także i one spłonęły w czasie ostatniej wojny a destrukcja zamku postępowała dalej. Piwnice nad Pizą zostały zasypane gruzem. Kolejne partie muru zachodniego zostały rozebrane. Na miejscu rozebranych resztek skrzydła południowego zbudowano amfiteatr i WC.

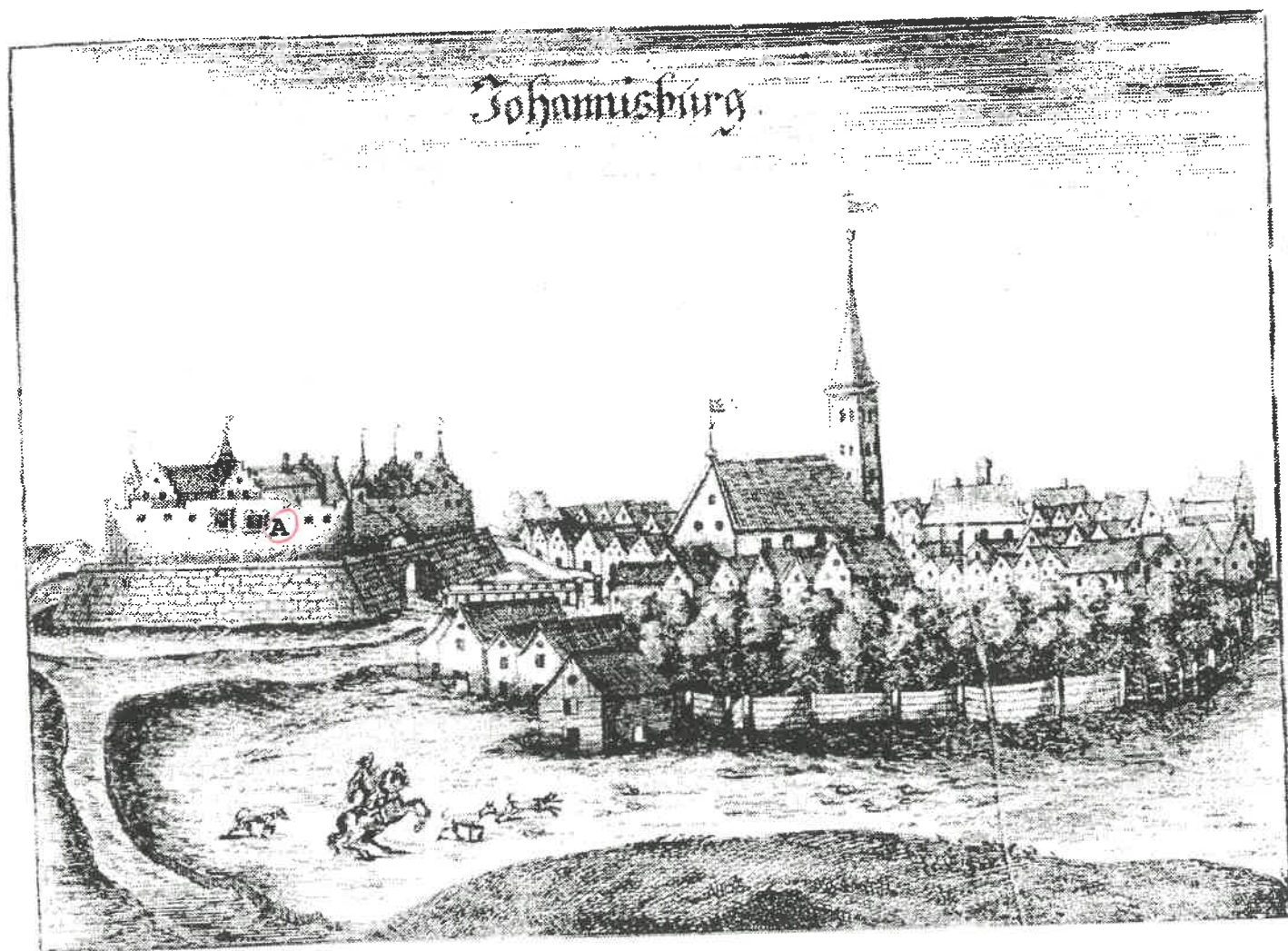
Stan zamku na początku XXI wieku przedstawiłem w części wstępnej niniejszego opracowania

Rys. 9. Plan Pisz wg Giesego, 1684 rok.

Ryc. 01 - za Piotr Olszak - Budownictwo wojenne Pisz
i okolic od średniowiecza po wiek XVIII
"Z nad Pisy" nr 8 (1999)

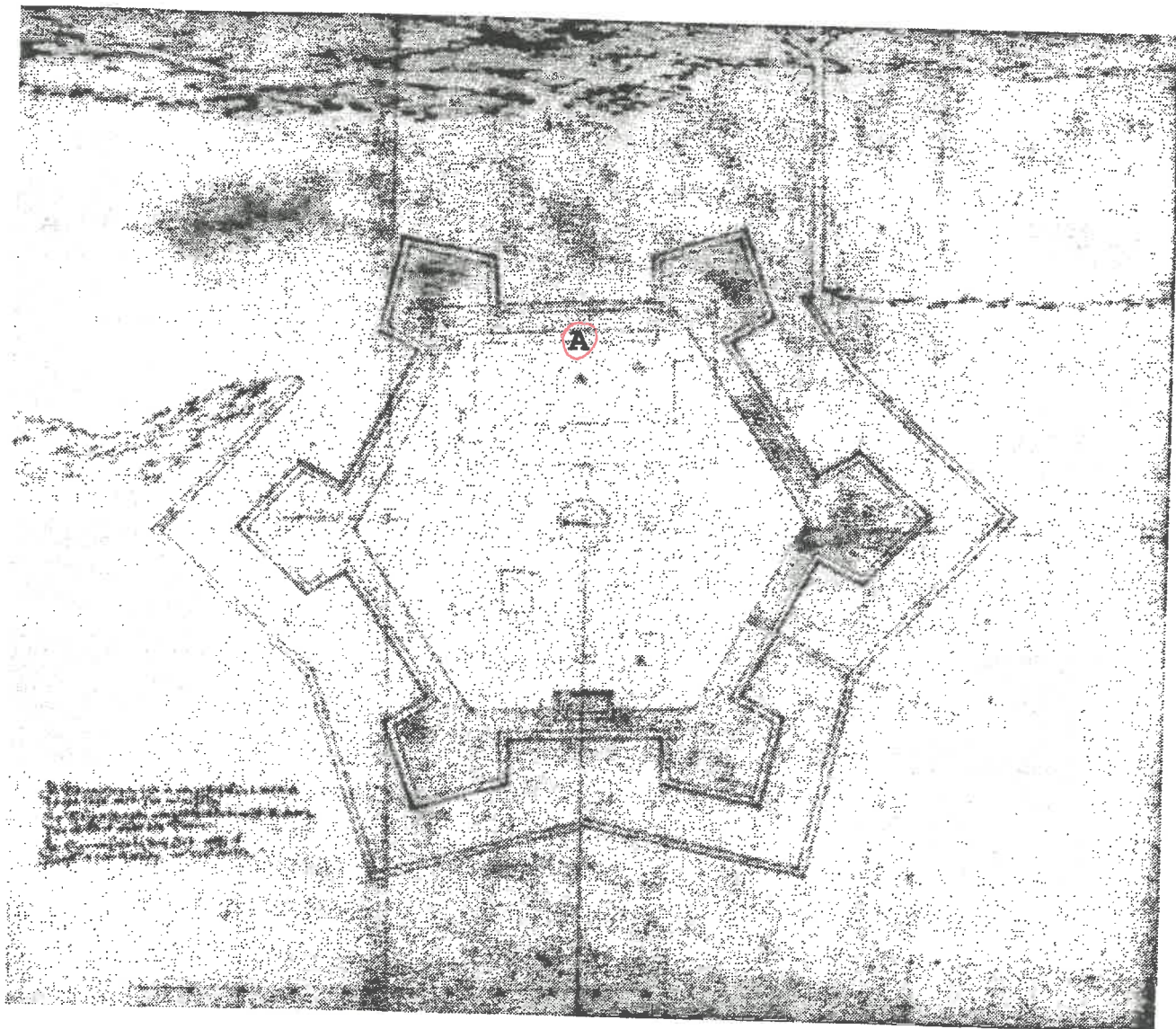
Ⓐ - zamek

Rys. 8. Widok Pisz od północy przed 1679 rokiem.
(za *Alt- und Neues Preußen*, Ch. Hartknoch 1684)

Ryc. 02 - za Piotr Olszak - Budownictwo wojenne Pisz
i okolic od średniowiecza po wiek XVIII
"Z nad Pisy" nr 8 (1999)

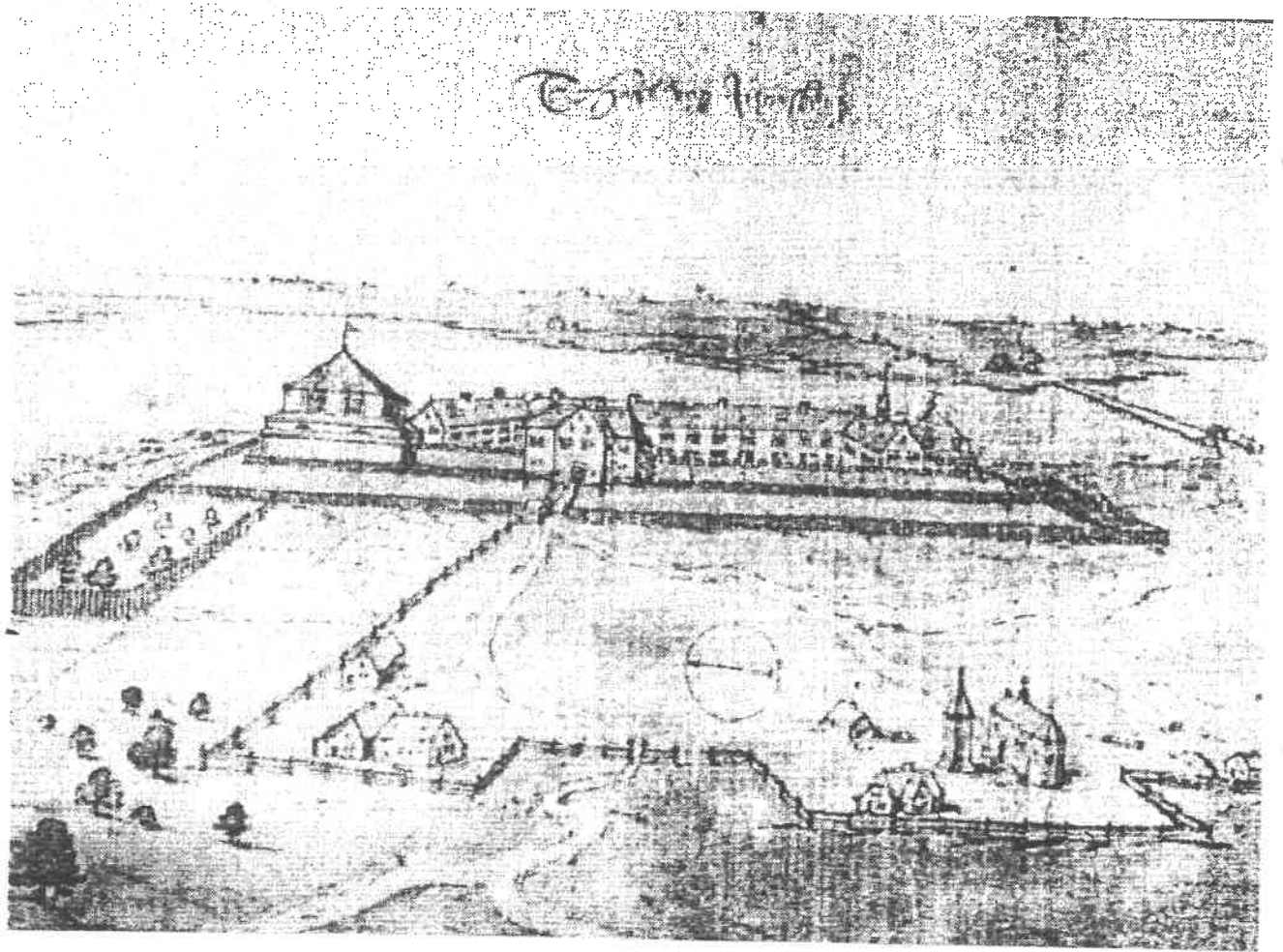
A - zamek

Rys. 7. Projekt przekształcenia zamku w twierdzę bastionową.
(Niclas de Kemp 1602 r.)

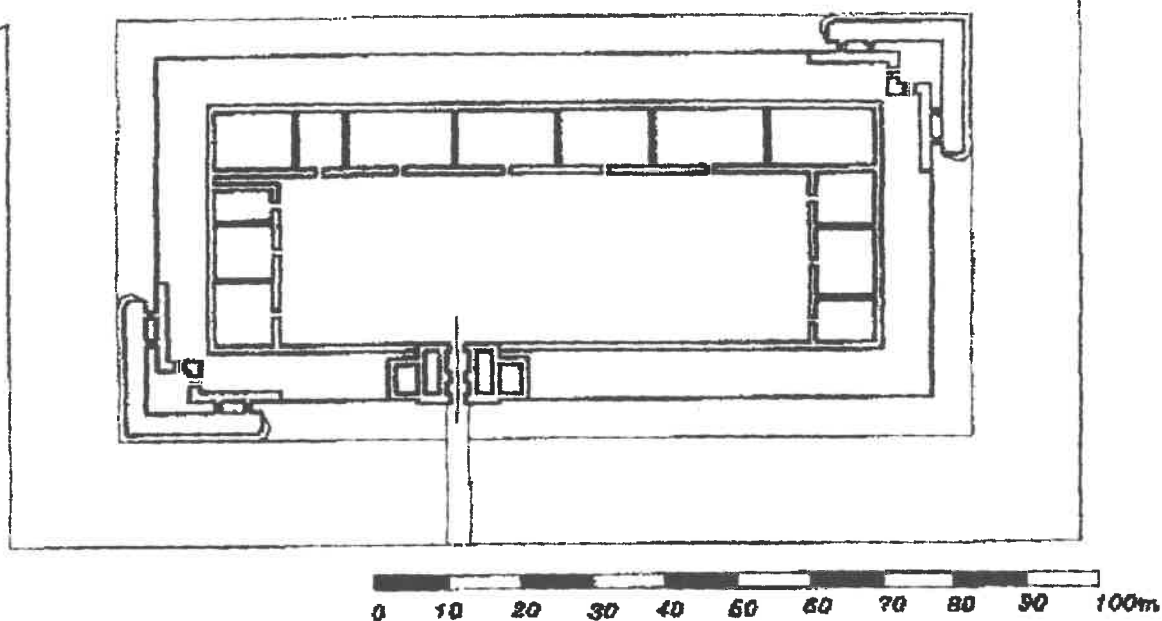
Ryc. 03 - za Piotr Olszak - Budownictwo wojenne Pisma
i okolic od średniowiecza po wiek XVIII
"Z nad Pisy" nr 8 (1999)

A - zamek

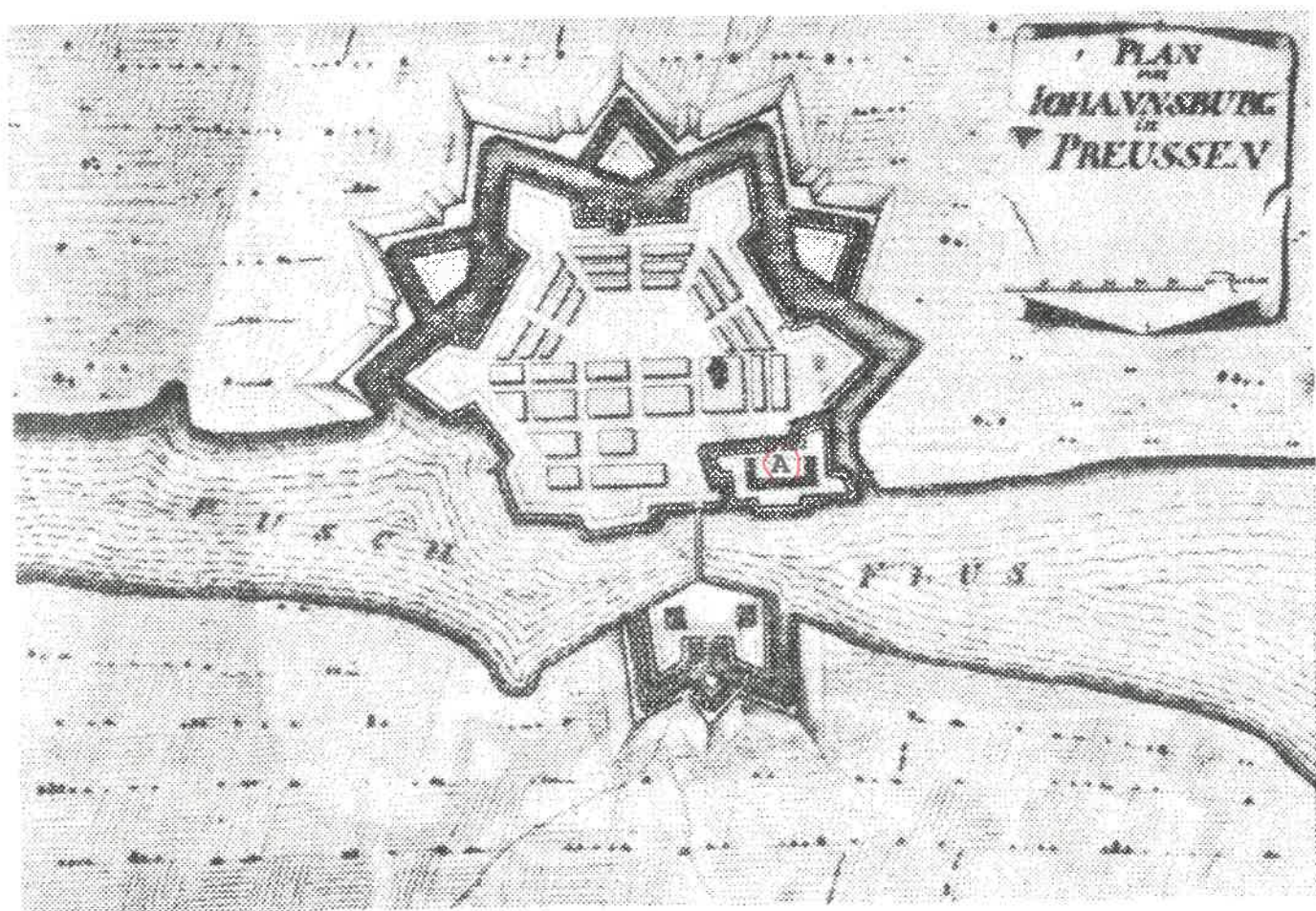
Rys. 2. Widok zamku w Pisz od zachodu (rysował Niclas de Kemp 1602 r.).

Ryc. 04 za Piotr Olszak - Budownictwo wojenne Pisz
i okolic od średniowiecza po wiek XVIII
" Z nad Pisy" nr 8 (1999)

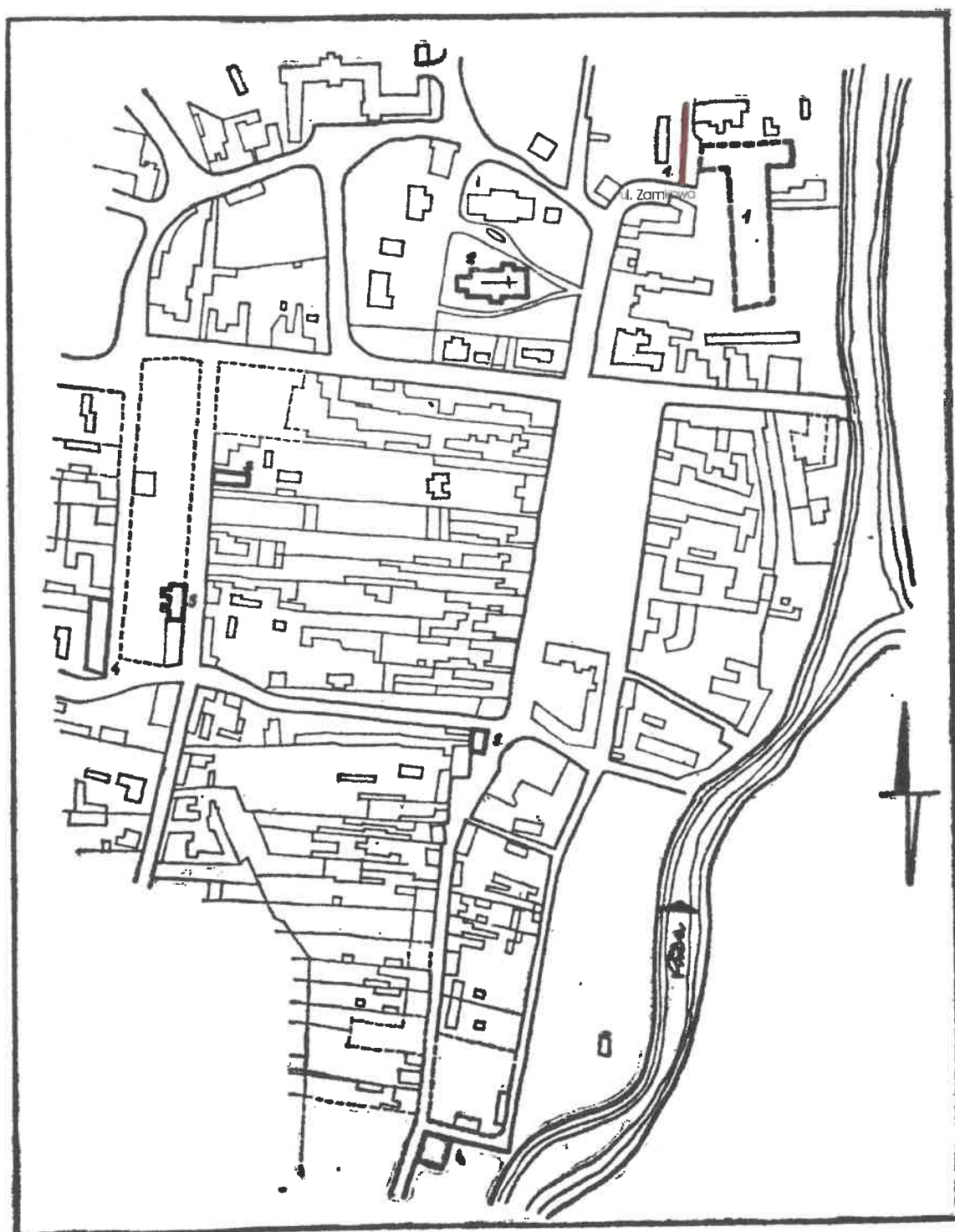

Rys. 3. Rzut przyziemia zamku w Pisz na podstawie rysunku Niclasa de Kemp (skala przybliżona).

Ryc. 05 - za Piotr Olszak - Budownictwo wojenne Pisz i okolicy od średniowiecza po wiek XVIII, "Znad Pisy" nr 8 (1999)

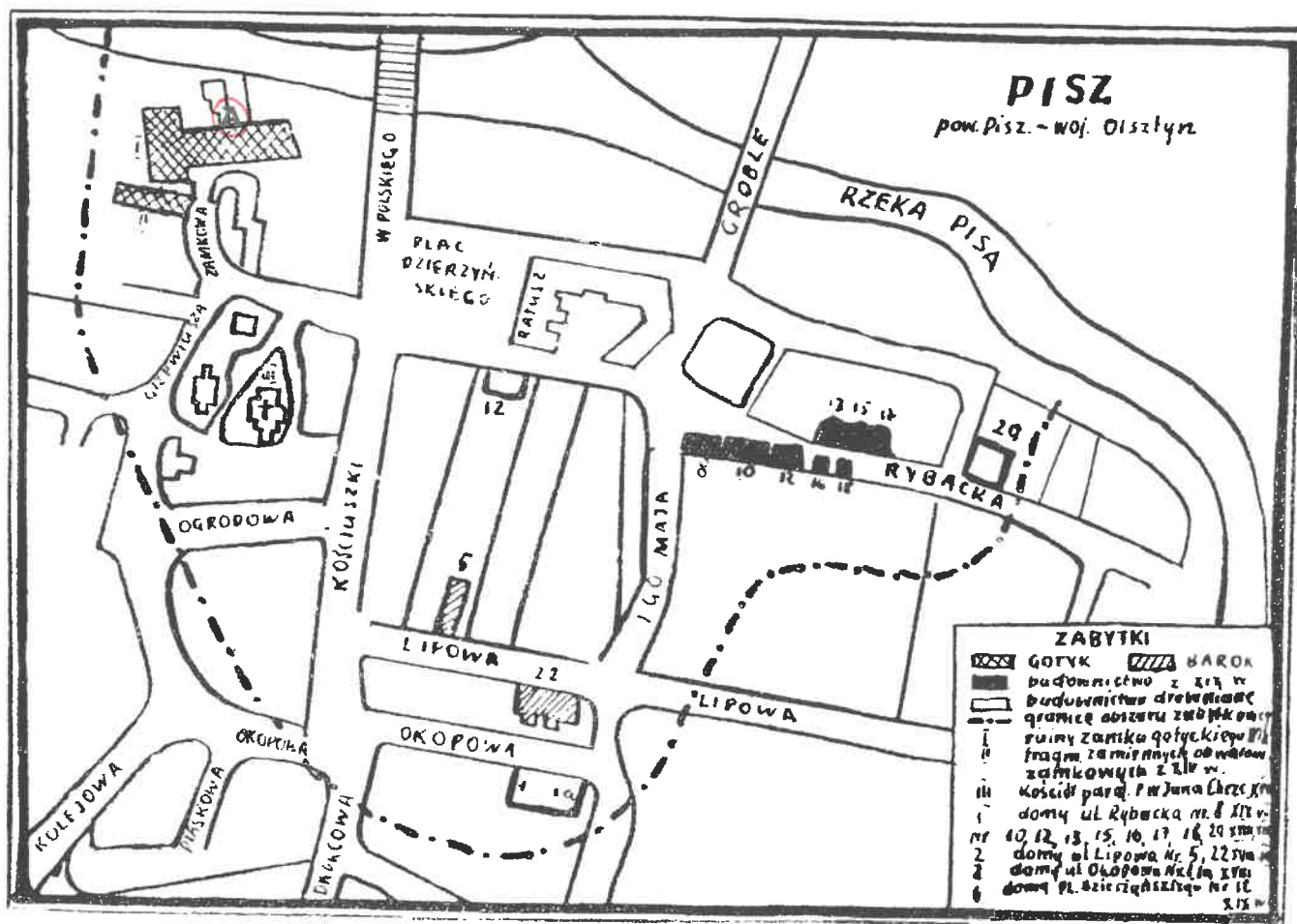

Ryc. 06 - Plan twierdzy Pisz z Jana Jerzego Furstenhofs
 ca 1697-1716
 za Stanisław Herbst - Plan Pisza z kręgu Narońskiego
 Komunikaty Mazursko Warmińskie nr 3 (77), 1962, s.621
 (A) - zamek

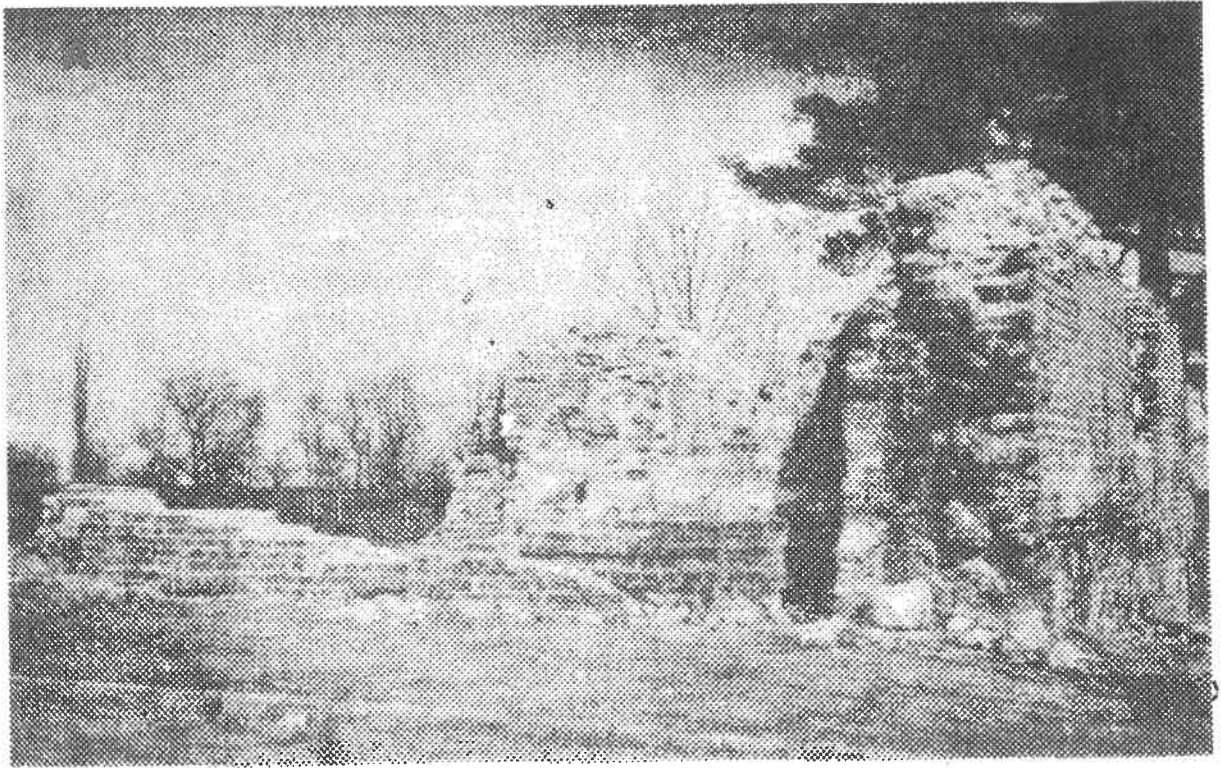

Pisz. 1 — ruiny zamku z XIV w.; 2 — kościół parafialny z XVIII w.;
3 — domy mieszkalne z XVIII w.; 4 — budownictwo drewniane.

Ryc.08 Lucjan Czybiel, Tadeusz Domagała - Zabytkowe ośrodki miejskie
Warmii i Mazur, s.268
— Zachowany fragment muru zachodniego zamku

Ryc. 07 - Plan sytuacyjny Pisza z okresu międzywojennego
 wyk. J. Maciejewska
 J. Maciejewska - Rozwój przestrzenny Pisza
 Komunikaty Mazursko Warmińskie nr 2 (76), 1962 s. 412
 A - teren zamku

Ruiny zamku krzyżackiego w Pisz.

Fot. R. Weraksa

Ryc.09 - Jedyna znana fotografia ruin zamku w Pisz
Koniec lat piędziesiątych

- A - za J. Maciejewska - Rozwój przestrzenny Pisz
Komunikaty mazursko warmińskie nr 2 (66), 1962 s.401
- B - za "ZNAD PISY" nr 8(1999), okładka

IV) Odsłonięte konstrukcje

A) Konstrukcje drewniane

W trakcie prac prowadzonych na obszarze wykopu nr III/2003 natrafiono, poza wschodnim murem obwodowym, na konstrukcje drewniane. Ponieważ nie osiągnięto wówczas ich pełnej szerokości a nie można było przedłużyć wykopu nr III/2003 w kierunku wschodnim, zdecydowano się (miedzy innymi dla przebadania tych konstrukcji) w okresie późniejszym założyć wykop nr VI/2003.

Konstrukcje zalegały bezpośrednio na calcu. W przypadku wykopu nr III/2003 (północny kraniec zamku) była to brązowa ziemia z bardzo dużą ilością szczątków organicznych (bagnisty brzeg Pisy), W przypadku wykopu nr VI/2003 (południowy kraniec zamku) szarozielonkawy ił opadający w kierunku wschodnim (krawędź doliny Pisy). Konstrukcje składały się z luźno ułożonych (na wykopie nr III/2003 równolegle do muru, na wykopie nr VI.2003 nieco ukośnie do niego) belek od średnicy około 20 – 30 cm. Konstrukcje wzmocnione były nielicznymi belkami pionowymi. Na wykopie nr III/2003 na wspomnianych belkach leżała poprzecznie warstwa darnic (szerokość także około 20 – 30 cm). Na terenie wykopu nr VI/2003 odsłonięto tylko jedną warstwę konstrukcji. Na terenie wykopu nr III/2003 natrafiono na dwie lub trzy ich warstwy (najwyższa była bardzo silnie zmurszała). Pierwotna szerokość konstrukcji jest nie do ustalenia (o czym za chwilę). Odsłonięta sięga około sześciu metrów poza mur obwodowy wschodni zamku.

Ponieważ stan zachowania i średnica belek nie zapewniały sukcesu w przypadku próby dokonania badań dendrochronologicznych, na razie jedyną podstawę do datowania odsłoniętych konstrukcji stanowi bardzo nieliczny zespół zabytków ruchomych z warstw

bezpośrednio nad nimi zalegających - nr inw. zab. Pi.Z/VI/03, Pi.Z/VI/04 (dokładniej patrz rozdział V) który można datować na około połowy XIV wieku. Pozwala to odrzucić sugestię, że moglibyśmy mieć do czynienia z konstrukcjami starego grodu Prusów.

Widoczny w profilu wykopu nr III/2003 wkop przecinający częściowo omawiane konstrukcje, w którym posadowiono mur obwodowy wschodni, świadczy, że konstrukcja drewniana jest od niego starsza. Niewątpliwie natrafiliśmy więc na resztki pierwotnych drewniano ziemnych obwarowań zamku piskiego. Usytuowanie muru obwodowego nie na ich zewnętrznym obwodzie, ale cofnięcie go do środka sugeruje, że pozostałości dawnych pierwotnych umocnień (to one były niewątpliwie niszczone przez Litwinów), być może po zniwelowaniu, służyły następnie jako osłona murów zamku od strony rzeki, zarówno przed siłami natury (osłona przeciw lodowa i przeciw powodziowa) jak i przed ewentualnym napastnikiem.

B) Konstrukcje murowane

W toku prac prowadzonych w roku 2003 odsłonięto szereg konstrukcji murów – pozostałości dawnego zamku piskiego. Jednak tylko w kilku przypadkach można mówić o dokładnym ich zbadaniu.

1) Mur obwodowy wschodni

Szerokość muru około 210 – 220 cm. Poziom zachowania: w części południowej 118.2, w części środkowej 117.7 i w części północnej 117.0. Poziom posadowienia od strony zewnętrznej (wschodniej) stwierdzony na wykopie nr III/2003 – 115.4. Od strony wewnętrznej (zachodniej) stwierdzony na wykopie nr I/2003 – 115.6, a więc w zasadzie jednakowy.

Od strony zewnętrznej fundament posadowiony był we wkopie wykonanym w konstrukcjach drewnianych. Spód fundamentu stanowi

warstwa gruzu grubości 30 cm., następnie fundament układany był z dużych głazów narzutowych przesypywanych ziemią (fundament „luźny”). Korona fundamentu na poziomie 116.4. warstwa budowlana i pierwotny poziom zniszczone przez późniejsze wkopy. Powyżej fundamentu mur murowany z głazów narzutowych łączonych zaprawą wapienną.

Od strony wewnętrznej fundament posadowiony był w szerokim na kilka metrów wkopie wykonanym w piaszczystym calcu. Fundament układany był z dużych głazów narzutowych przesypywanych ziemią. Korona fundamentu na poziomie 116.6. Warstwa budowlana z drobnego gruzu ceglanego. Na poziomie stopy fundamentu przylega do niego szeroka na około trzy metry ława z drobniejszych kamieni narzutowych o miąższości około 30 cm. Powyżej fundamentu mur murowany z głazów narzutowych łączonych zaprawą wapienną miejscami uzupełniany fragmentami cegieł.

2) Zachodni mur skrzydła wschodniego

Całą wysokość konstrukcji tego muru odsłonięto na wykopie nr I/2003. Szerokość muru około 160 – 165 cm. Poziom zachowania: w części południowej 118.6, w części środkowej i w części północnej 118.2. Poziom posadowienia od strony wewnętrznej (wschodniej) 116.4. Fundament w postaci szerokiej (odsadzka szerokości 60cm) ławy z pojedynczych dużych głazów narzutowych ułożonych na 20 cm posypce gruzu w wąskim wkopie w piaszczysty calec. Powyżej (od poziomu 116.8) mur wymurowano z cegły łączonej zaprawą wapienną. Od strony zewnętrznej (zachodniej) poziom posadowienia 116.5. Odsadzka fundamentowa szerokości 140 cm. Fundament posadowiony w szerokim wykopie przecinającym humus pierwotny w głąb piaszczystego calca ułożony z luźnych dużych głazów narzutowych.

Powyżej (od poziomu 117.5) mur wymurowano z cegły łączonej zaprawą wapienną.

Na wykopie nr I/2003 pomiędzy murem obwodowym i murem zachodnim skrzydła wschodniego warstwy zasypowe. Dopiero na poziomie około 118.10 znajdowała się posadzka z luźno ułożonych cegieł o niemożliwej do ustalenia chronologii. Jak wynika z wykonanych sondaży mur o takiej konstrukcji od wykopu nr VII/2003 stanowi ścianę piwnicy południowej części skrzydła wschodniego. Piwnica pierwotnie przesklepiona, najprawdopodobniej kolebkowo z kolebką wzmocnioną gurtami. Obecnie sklepienie bardzo silnie zniszczone. Piwnica zasypana gruzem po 1945 roku.

Mur jak na wykopie I/2003, chociaż znacznie bardziej zniszczony ciągnie się na około 14 m. na północ od wykopu. Dalej w kierunku północnym ciągnie się nie sklepiona piwnica (może wykopana wtórnie) której ściana do zachowanej wysokości jest kamienna ze śladami reperacji i ściankami działowymi z cegły nowożytniej.

Obie piwnice pokrywają się z e znanymi nam zarysami dwóch kamieniczek stojących w okresie międzywojennym nad Pisą. Południowa wykorzystywała stare piwnice zamkowe oraz część nie podpiwniczonej partii skrzydła wschodniego zamku. Kamieniczka północna posiadała zapewne wtórnie wykonane piwnice pomiędzy ścianami pierwotnie nie podpiwniczonej części skrzydła wschodniego zamku.

4) Mur obwodowy zachodni

Fragment tego muru sięgający około 200 cm powyżej terenu zachował się do dzisiaj. Jak wynika z wykonanych wykopów sondażowych do poziomu terenu (ca 117.5/118.0) zachowany jest od NW narożnika zamku przynajmniej do bramy wjazdowej, czyli na odcinku około 25 m. Na zachód od bramy wjazdowej stwierdzono jego

fragmenty w fundamentach jeszcze do niedawna zamieszkałej kamieniczki nowożytniej.

5) Brama wjazdowa

Budynek bramy z czołem w licu zachodniego muru obwodowego. Tylina część bramy (odsłonięto fragment jej południowej strony na odcinku około 6 m) zniszczona. Próba natrafienia na ewentualny drugi mur zachodni na osi tylnej ściany bramy (wykop nr IV/2003) zakończyła się niepowodzeniem.

Północna strona bramy zniszczona, (sądząc po odsłoniętych rurach wodociągowych przynajmniej do poziomu 116.9).

Czoło bramy w partii północnej zniszczone do poziomu 116.9. W partii południowej do poziomu 117.5 murowane z kamieni narzutowych łączonych zaprawą wapienną. Wyżej wymurowane z cegły. Najwyższy zachowany poziom czoła bramy 117.9. Przejazd bramy musiał się znajdować niewiele wyżej. W bramie późno-nowożytny bruk kamienny.

Posadowienia czoła bramy nie można było określić. Teren przed brama stanowią piaszczyste, bardzo luźne nasypy uniemożliwiające wykonanie tradycyjnymi metodami głębszego wykopu.

Po obu stronach bramy odchodzą w kierunku miasta z odchyleniem na około 45 stopni w prawo dwie bardzo silnie zniszczone ściany ceglane. Stanowiły one niewątpliwie podstawę mostu prowadzącego do bramy.

6) Północny mur obwodowy

W parku zachował się do wysokości około 200 cm powyżej powierzchni terenu fragment muru kamienno ceglanego o szerokości około 200 cm. Na zachowanym planie z lat sześćdziesiątych mur ten nie jest zaznaczony, a w tym miejscu umiejscowiony jest zarys budynku z napisem ruina. Jak wykazały wykonane sondáže jest to

zachodni mur obwodowy zamku. Mógł się on znaleźć wewnątrz nowożytnego budynku i dopiero po zniszczeniu tego ostatniego odsłonił się ponownie.

C) Układ przestrzenny

Przeprowadzone w roku 2003 prace terenowe pozwoliły na precyzyjne określenie terenu zajmowanego dawniej przez zamek. Wszystkie odkryte elementy zostały naniesione przez geodetę na współczesny plan terenu. Ich połączenie (ryc. 12) pozwala na zorientowanie się w układzie przestrzennym całego założenia, a przynajmniej tych elementów, które się jeszcze z niego zachowały.

Obszar objęty murami to mniej więcej 100 x 43 metry (4300 m kw.) Poza murami znajdują się jeszcze: od strony wschodniej szeroki na około 6m. pas dawnych umocnień drewnianych, a z pozostałych stron, dawne fosy o nie ustalonej na razie szerokości. Tak więc całe założenie które winno być objęte ochroną to około 130 x 70 m (9100 m. kw.)

Na tak określonym obszarze zachowane są pod ziemią dolne i fundamentowe partie muru obwodowego: południowego, wschodniego i zachodniego wraz z przylegającymi do niego budynkami. Skrzydło południowe i południowa część skrzydła wschodniego posiada zachowane historyczne piwnice (choć ze zniszczonymi sklepieniami). Północna część skrzydła wschodniego oraz skrzydło północne posiadają piwnice późno – nowożytne, być może wtórne. Od strony zachodniej na pewno jest zachowana północna część muru obwodowego wraz z przylegającym do niego od wewnątrz budynkiem dawnej bramy zamkowej.

Taki układ dość dobrze przystaje do obrazu zamku znanego z rysunku N. De Kamp z początku XVII wieku. Są jednak i pewne istotne

różnice. Zgadza się układ trzech skrzydeł. Jednak od strony południowej, wschodniej i zachodniej na rysunku znajdują się jeszcze zewnętrzne umocnienia, na które nie natrafiono w czasie badań. Niwelacje terenu jakie były w międzyczasie wykonane niewątpliwie musiały zlikwidować widoczne na rysunku dzieła ziemne. Brak jednak śladów po fundamentach obwodu zewnętrznego świadczyłby, że i on był wykonany najprawdopodobniej z drewna. Inaczej wygląda sprawa od strony zachodniej. Tutaj z układu mur obwodowy – brama wynika, że zachowany jest znany z rysunku de Kampa obwód zewnętrzny, a pomimo starań nie udało się odszukać muru wewnętrznego. Może jak wynika z danych stratygraficznych możliwe jest prawie całkowite (łącznie z fundamentami) jego rozebranie, a natrafienie na jego pozostałości może być kwestią dalszych badań.

Oczywiście tak przedstawiony układ przestrzenny zamku w Piszcu jest obrazem najbardziej rozwiniętej fazy jego architektury. O przypuszczalnych fazach jego rozwoju powiem w podsumowaniu wyników badań.

D)Stratygrafia

Stratygrafia, czyli układ warstw ziemi obserwowany na terenie zamku w Piszcu nie jest zbyt jednoznaczna. Szczególnie ze względu na fakt, że większość warstw nie zawiera zabytków ruchomych mogących określić ich chronologię, lub zabytki te występują w warstwach nasypów a więc mogą być przemieszane chronologicznie. Graficznie układ warstw przedstawiony został na ryc. Nr 13. Pod względem układu i charakteru warstw teren na którym prowadzono badania podzielić można na kilka stref.

1) Teren przed bramą zamku

Jak już pisałem w roku 2003 nie udało się osiągnąć tutaj poziomu calca. Prawie cały badany obszar (wykop nr IV/2003) stanowi jeden wielki współczesny wkop instalacyjny. Dopiero po oberwaniu się profilu południowego wykopu odsłonił się fragment starszego układu stratygraficznego.

Od poziomu 116.5 (do którego doprowadzono wykop) do poziomu około 118.0 występował jednolity zasyp wykonany z warstw jasnego i szarawego piasku. I chociaż nie natrafiono w nim na żadne zabytki mogące określić chronologię jego wykonania, jest to niewątpliwie ślad zasypania w XVIII wieku. fosy zamku.

Powyżej znajdowało się kilka warstewek ziemi gruzu i piasku pochodzących (jak świadczą znalezione tutaj kafle) z przełomu XIX/XX lub początku XX wieku. Nad nimi występował już tylko bruk kamienny przedwojennej ul. Zamkowej.

2) Teren dziedzińca zamku

Na terenie dziedzińca znajdowały się wykopy numer IA/2003, IB/2003 II/2003 i V/2003. Podłoże stanowi na tym obszarze jasny drobnoziarnisty piasek. Powyżej występują naturalne (jałowe kulturowo) warstwy podglebia i piaszczystego humusu pierwotnego o łącznej miąższości około 70 cm. Ich strop przebiega na poziomie około 116.4 m. n.p.m.

Powyżej występują (bez śladu jakichkolwiek zabytków) warstwy różnego rodzaju piaszczystych nasypów. I chociaż ich układ i strop zakłócone są przez różnego rodzaju wkopy, można określić, że występował ten nasyp mniej więcej do poziomu 117.2/117.3. Pomimo jałowości kulturowej tego nasypu, fakt że w części przyległej do skrzydła wschodniego (wykop nr. IA/2003), przecięty jest w okresie stawiania jego ściany zachodniej, to pozwala nam przypuszczać, że

Warstwy te związane są najprawdopodobniej z fazą rozbiórki zabudowań zamkowych.

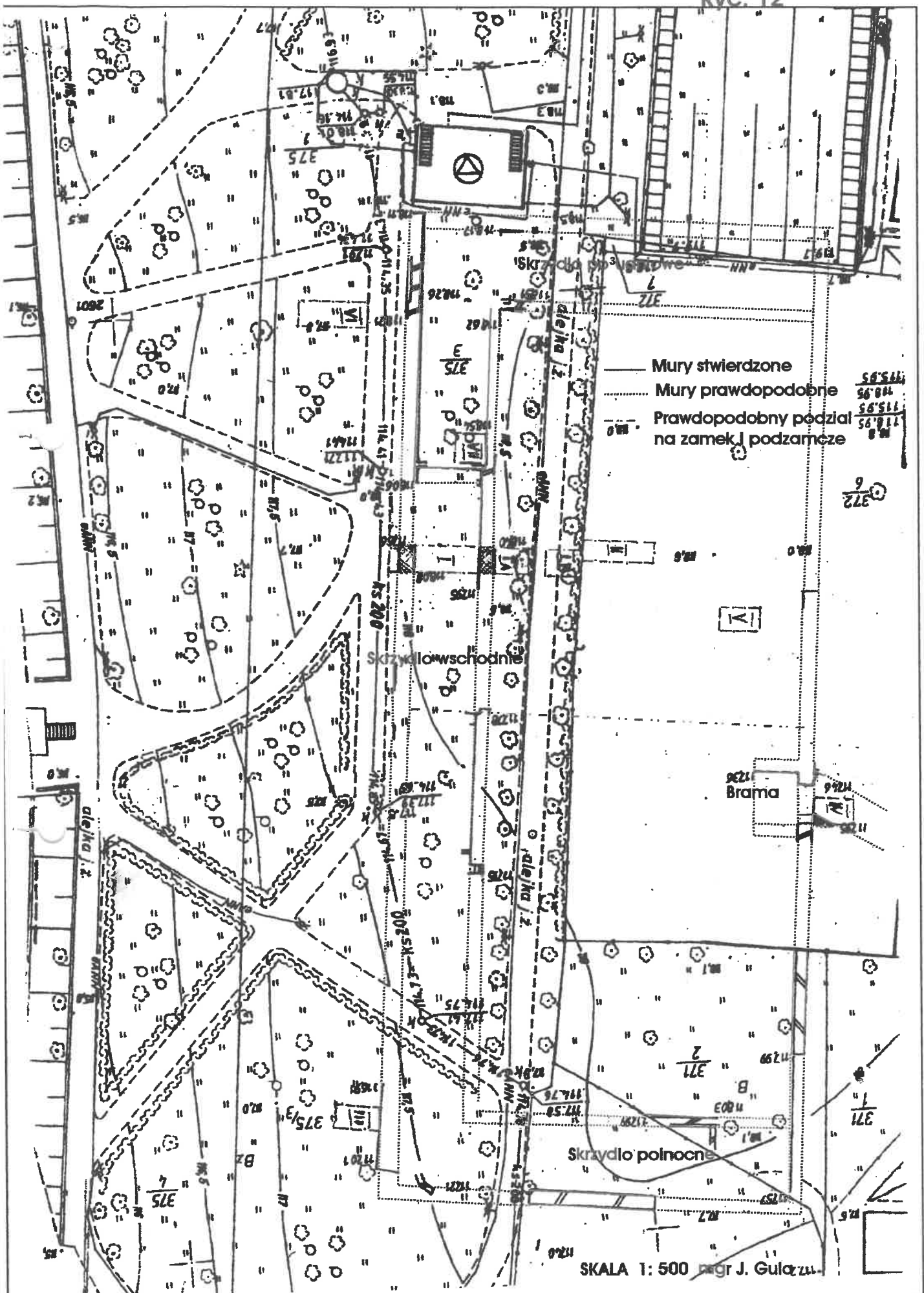
Pomiędzy tymi warstwami a cienkim (ca 20 cm) nasypem współczesnym natrafiono na ceglana posadzkę związaną zapewne z kamieniczkami stojącymi na murach zamku przed wojną.

4) Teren pomiędzy murami zamku i Pisą

Podłoże na tym obszarze stanowi szarozielonkawy ił plastyczny którego strop opada w kierunku rzeki. Nad nim warstewki ilastego piasku z materiałem organicznymi przechodzące pod drewnianymi konstrukcjami pierwotnych obwarowań zamku w namuł bagienny.

Pas układu wspomnianych konstrukcji, szerokości około 6 – 7 m zachował się do poziomu około 116.3/116.4 . Na wykopie nr III/2003 natrafiono bezpośrednio na pozostałościach konstrukcji drewnianych, na warstwę polepy i układ cegieł stanowiące zapewne fragmenty pieca do wypalania wapna, z okresu budowy konstrukcji murowanych zamku.

Powyżej występowały warstwy nasypowe o charakterze podobnym jak na terenie skrzydła wschodniego zamku (nasyp z okresu rozbiórki zabudowań zamkowych. Przekryte już tylko warstwą współczesnego humusu.

01) Konstrukcje drewniane w zachodniej części wykopu nr VI/2003
Nr inw. fot. 51/negatyw Pisz 2003/VIII
Fot. mgr J. Gula - 17.09.2003

02) Konstrukcje drewniane w narożniku S-W wykopu nr III/2003
Nr inw. fot. 09/ negatyw Pisz 2003/III
Fot. mgr J. Gula - 18.08.2003

3) Wykop nr III/2003
 lico E muru E skrzydła E
 Nr inw.fot. 07
 Neg. Pisz 2003/III
 Fot. mgr J. Gula - 18.08.2003

4) Wykop nr I/2003
 lico W muru E skrzydła E
 Nr inw.fot. 10
 Neg Pisz 2003/III
 Fot. mgr J. Gula - 18.08.2003

5) Wykop nr I/2003
 lico E muru W skrzydła E
 Nr inw. fot. 12
 Neg. Pisz 2003/III
 Fot. mgr J. Gula - 18.08.2003

6) Wykop nr IA/2003 - Lico W muru W skrzydła wschodniego
Nr inw.neg 41/neg. Pisz 2003/VI
Fot. mgr J. Gula - 01.09.2003

7) Wykop nr VII/2003 - Lico E ściany E piwnicy skrzydła E
Nr inw. neg. 42/neg Pisz 2003/VII
Fot. mgr J. Gula - 01.09.2003

8) Wykop nr VII/2003 - Sciana N piwnicy S skrzydła E
Nr inw.neg. 16/neg. Pisz 2003/IV
Fot. mgr J. Gula - 18.08.2003

09) Widok od Sna styk piwnicy N I części niepodpiwniczonej skrzydła wschodniego

Nr inw. fot. 43/neg Pisz 2003/VII

Fot. mgr J. Gula - 01.09.2003

10) Fundament S skrzydła N oraz ściany działowej tego skrzydła

Nr inw.fot. 52/Neg. Pisz 2003/VIII

.Fot. mgr J. Gula - 18.09.2003

11) Lico fundamentu czoła bramy wjazdowej

Nr inw.fot. 29/Neg. Pisz 2003/VI

Fot. mgr J. Gula - 09.09.2003

12) Profil południowy wykopu nr VI/2003

Nr inw. fot. 45/neg. Pisz 2003/VIII. Fot. mgr J. Gula - 17.09.2003

13) Profil południowy I wschodni wykopu nr III/2003

Nr inw. fot. 17/ neg. Pisz 2003/III. Fot. mgr J. Gula - 20.08.2003

14) Część zachodnia profilu południowego wykopu nr III/2003

Nr inw. Fot. 08/ neg. Pisz 2003/III. Fot. mgr J. Gula - 18.08.2003

**15) Część wschodnia
profilu południowego
wykopu nr I/2003
Nr inw. neg. 11
Neg. Pisz 2003/III
Fot. mgr J. Gula
18.08.2003**

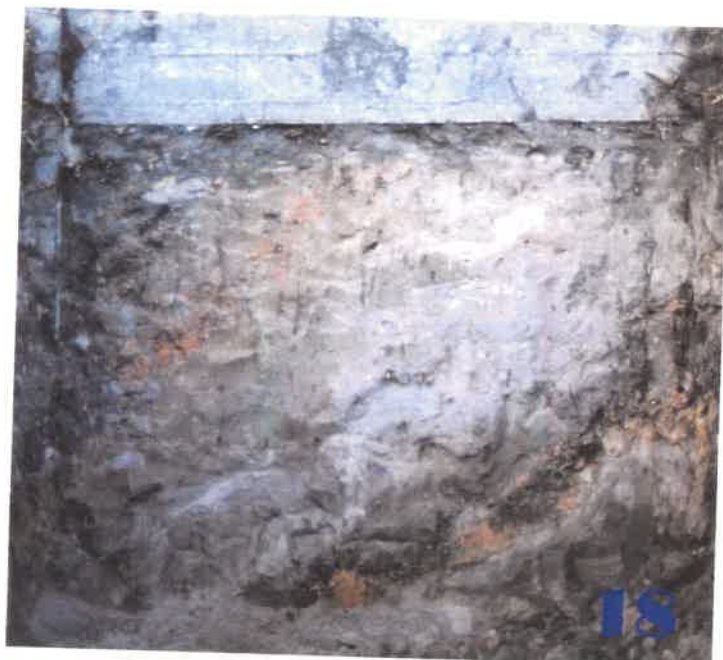

**16) Profil południowy wykopu nr I A/2003
Nr inw. fot. 40/neg. Pisz 2003/ VI. Fot. mgr J. Gula - 01.09.2003**

**17) Profil północny
wykopu nr I B/2003
Nr inw. fot. 38
neg. Pisz 2003/VI
Fot. mgr J. Gula
01.09.2003**

**18) Profil wschodni
wykopu nr II/2003
nr inw. neg. 21
neg. Pisz 2003/ IV
Fot. mgr J. Gula
21.08.2003**

**19) Wschodnia część profilu południowego wykopu nr V/2003
Nr inw. fot. 25/ neg. Pisz 2003/V Fot. mgr J. Gula - 08.09.2003**

**20) Oberwany profil południowy wykopu nr IV/2003
nr inw. fot. 32/ neg. Pisz/2003/VI Fot. mgr J. Gula - 09.09.2003**

V) Zabytkowe materiały ruchome

W trakcie prowadzonych w roku 2003, na terenie zamku w Pisu, prac eksploracyjnych wydobyto pewna ilość ruchomych materiałów zabytkowych. Materiały te chociaż z pewnością przydatne, szczególnie przy analizie stratygrafii nie są jednak ani zbyt atrakcyjne dla celów wystawienniczych, ani nie bardzo można je poddać pogłębionej analizie badawczej.

I nie jest to tylko sprawa ich niewielkiej liczby. Wydobyto bowiem jedynie 1048 obiektów. Ważniejsze są dwie inne sprawy. Materiały te pochodzą nie z warstw powstałych w okresie użytkowania zamku, a prawie wyłącznie z warstw zasypowych i wkopów powstałych już w okresie rozbierania zabudowy zamkowej. I chociaż prawie wszystkie reprezentują okazy z końcowej fazy późnego średniowiecza i wczesnego okresu nowożytnego (XV-XVI w.) niewątpliwie są przemieszane i fragmentaryczne. Na przykład pomimo dużej jednorodności i znacznej liczby fragmentów ceramiki pochodzących z wykopu nr II/2003 próby ich wyklejenia dały nikłe rezultaty. Kolejna trudność to fakt wyjątkowej jednorodności gatunkowej pozyskanych materiałów. Prawie wyłącznie są to fragmenty ceramiki naczyniowej. Fragmenty innych rodzajów ceramiki na przykład kafli są bardzo rzadkie, a wyroby wykonane z innych surowców występują jedynie sporadycznie. Dość jednoznacznie pokazuje te fakty załączony na końcu tych uwag „Skrócony inwentarz zabytków”.

W tej sytuacji, mając nadzieję, na zmianę przedstawionej powyżej sytuacji w przyszłości (po ewentualnych dalszych badaniach terenowych). Zdecydowałem się na razie przedstawić wydobyte materiały ruchome w jak najlepszym a zwięzłym opisie („Tabelaryczny

opis ceramiki" strony 0-4), oraz dość znacznym wyborze ilustracyjnym (Tablice rysunków ceramiki nr I – VI i Fotografie nr 21 – 27).

Bez dogłębnej analizy chciałbym zwrócić jednak uwagę na dwie dość interesujące chociaż różnej wagi sprawy.

Przeglądając opis i rysunki ceramiki rzuca się w oczy dość liczne występowanie ceramiki wypalanej w atmosferze utleniającej (tzw. czerwonej) która jest równie liczna jak ceramika wypalona w atmosferze redukcyjnej (tzw. siwej). Taki stosunek byłby do przyjęcia dla czasów nowożytnych z badań na terenie miasta. Wówczas jednak inne były formy ceramiki i technologia ich wykonania. W Pieszku zarówno formy jak i technologię wykonania ceramiki można określić jako co najwyżej XV – wieczne. Więcej jest ona nawet jak na datowanie na końcową fazę średniowiecza dość prymitywna. Naczynia są grube i dość kiepsko wypalone. Jednocześnie reprezentują prawie wyłącznie ceramikę gospodarczą na miejscu na osadzie a nie na zamku. Autor z własnych badań na terenie innych zamków krzyżackich wie, że powinniśmy mieć do czynienia z ceramiką cienkościenną, doskonale wypaloną, wyłącznie lub prawie wyłącznie w atmosferze redukcyjnej (siwakami). Analizując ornamentykę naczyń, poza stwierdzeniem, że występuje ona jedynie sporadycznie wyjątkowo, można zaobserwować całkowity brak tak popularnego na terenie państwa krzyżackiego jeszcze od czasów pruskich ornamentu stempelkowego. Nie występuje również, jakże popularny na terenie Warmii i Mazur przez całe późne średniowiecze ornament radełkowy. Spotykamy się za to z dość prymitywnym ornamentem kłutym i rytymi liniami falistymi. Wszystkie te fakty sugerują, że w Pieszku i jego okolicach od samego początku dominujący musiał być udział osadników z sąsiedniego Mazowsza.

Druga ciekawą sprawą jest znalezienie w tym samym zespole (pochodzącym z wykopu nr VI/2003) glinianego, nieco zużytego ciężarka do sieci rybackiej i kościanego przedmiotu określonego enigmatycznie jako „rylec”, ale mogącego być narzędziem służącym do wiązania (naprawy) sieci rybackiej. Oba przedmioty znaleziono w warstwie zalegającej bezpośrednio powyżej zniwelowanych, pierwotnych obwarowań zamku, od strony rzeki Pisy. Jak już pisałem, dawne drewniano ziemne obwarowania, po wybudowaniu zamku murowanego, mogły stanowić rodzaj opaski muru, czy umocnionego brzegu Pisy. Dalsze podejrzenia są już może zbyt mało uzasadnione. Autor w trakcie badania bramy Garncarskiej w Ostródzie natrafił na cały zespół takich ciężarków. Czyżby zamek w Piszcu posiadał od strony rzeki jakąś furtę. Brak na razie na to dowodów, ale w konkretnej sytuacji topograficznej zamku jest to podejrzenie dość uzasadnione.

Nr inw.	Lokalizacja	cer.n.si wa	cer.n.cze rw.	cer.n.b run.	cer.n.gl az.	kaf.pl.	kaf.gar.	żelazo	inne	Uwagi
Pi.Z/I/01	Wykop I/2003 głęb.118,1/117,9 szarobrazowa ziemia z gruz. 05.08.2003	2	2							
Pi.Z/I/02	Wykop I/2003 głęb.118,1/117,5 szarobrazowa ziemia z gruz. 07/09.08.2003	42	29		2	17	2	1		
Pi.Z/I/03	Wykop I/2003 głęb.117,5/116,3 szarobrazowa ziemia z gruz. 11.08.2003	37	20		2		1	2		
Pi.Z/I/04	Wykop I/2003 głęb.116,7/116,3 szary i jasny piasek 12.08.2003	20	23		2		2			
Pi.Z/I/05	Wykop I/2003 głęb.116,3/116,0 szara ziemia, szary piasek. 13.08.2003	16	2							
	Razem wykop I/2003	117	76		6	17	5	3		
Pi.Z/II/01	Wykop II/2003 głęb.118,9/117,5 szara ziemia gruz. i polepa. 10.08.2003	32	56				16			
Pi.Z/II/02	Wykop II/2003 głęb.117,5/117,0 szara ziemia gruz. i polepa. 13/14.08.2003	49	143				13	1		
Pi.Z/II/03	Wykop II/2003 cz.N głęb.117,0/118,0 szara ziemia gruz. i polepa. 20/21.08.2003	75	75				5	3		
Pi.Z/II/04	Wykop II/2003 hałda 14.08.2003	11	22				13			
Pi.Z/II/05	Wykop II/2003 hałda 22/23.08.2003	24	13							
	Razem wykop II/2003	191	309				47	4		
Pi.Z/III/01	Wykop III/2003 117,0/116,2 ziemia piasek polepa 18.08.2003	3	4		14		1		2	inne - szkło
Pi.Z/III/02	Wykop III/2003 116,2/115,6 ziemia piasek polepa 18.08.2003	51	4		1					
	Razem wykop III/2003	54	8		15		1		2	
Pi.Z/IV/01	Wykop IV/2003 1118,2/118,1 gruz 07.09.2003					57				
	Razem wykop IV/2003					57				
Pi.Z/VI/01	Wykop VI/2003 cz. środ. 117,1/116,8 ziemia z gruzem 10.09.2003	3	1							
Pi.Z/VI/02	Wykop VI/2003 cz. E 116,8/116,5 ziemia z gruzem 10.09.2003	2	1			1				
Pi.Z/VI/03	Wykop VI/2003 cz. W 116,8/116,4 ziemia z gruzem 12.09.2003	15	5		1		1		2	inne - 1 kamionka, 1 fr. grzędzła
Pi.Z/VI/04	Wykop VI/2003 cz. W i śr. 116,2/115,2 ziemia polepa drewno 15/16.09.2003	18	21	12		1	18	1	4	inne - 1 róg, 3 szkło
Pi.Z/VI/05	Wykop VI/2003 hałda 18/19.09.2003	14	7		4		4			
	Razem wykop VI/2003	52	35	12	5	2	23	1	6	
	Razem wykop 2003 R	414	428	12	26	76	76	8	8	

P i s z – Z a m e k 2003
Tabelaryczny opis ceramiki

Objaśnienia

- A** – Liczba porządkowa (kolejny numer opisywanego fragmentu ceramiki naczyniowej).
- B** – **(x)** Fragment garnka
- C** – **(x)** Fragment dzbanka
- D** – **(x)** Fragment miski
- E** – Fragment innego naczynia
 (po) – Fragment pokrywki
 (pa) – Fragment patelni
 (ta) – Fragment talerza
- F** – Średnica wylewu lub dna w centymetrach (**0** – oznacza brak możliwości pomiaru)
- G** – Kształt wylewu lub dna naczynia (**R** – oznacza, że fragment znajduje się na talerzu rysunków, **0** – że nie można go określić).
- H** – Ślady podsypki na dnie naczynia (naczynie obtaczane na wolnych obrotach).
- I** – Ślady odcinania dna naczynia od koła garncarskiego (naczynie obtaczane na szybkich obrotach, lub toczone).
- K** – Ślady na dnie naczynia celowo zagładzane
- L** – Domieszka masy ceramicznej użytej do wykonania naczynia
 S – domieszka średnioziarnistego tłucznia
 G – domieszka gruboziarnistego tłucznia
 d – domieszka drobnoziarnistego piasku
 s – domieszka średnioziarnistego piasku
 g – domieszka gruboziarnistego piasku
 jedna litera – mała ilość domieszki
 dwie litery – średnia ilość domieszki
 trzy litery – duża ilość domieszki
- M** – Rodzaj wypału naczynia i użytego surowca
 s – ceramika wykonana z glin żelazistych, wypalona w atmosferze redukcyjnej (czerwona)
 c – ceramika wykonana z glin żelazistych, wypalona w atmosferze utleniającej (czerwona)
 b – ceramika wykonana z glin kaolinowych, wypalona w atmosferze utleniającej (biała)
- N** – Barwa przełomu naczynia
 j – jednolita (naczynie dobrze wypalone)
 d – dwubarwna (naczynie średnio lub słabo wypalone)
- O** – Występowanie ornamentu i jego rodzaj.
- P** – Dodatkowe uwagi.
- R** – Numer inwentarza zabytków.
- S** – Numer fotografii lub rysunku fragmentu naczynia

A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R	S
1		x			11			x		d	s	j	polerowany		Pi.Z/I/01	
2	x				14					d	s	j			Pi.Z/I/02	
3			x		26					dd	s	j			Pi.Z/I/02	
4	x				20	R				dd	s	j			Pi.Z/I/02	1
5				po	20					ddd	s	j			Pi.Z/I/02	
6	x				15			x		ddd	s	j			Pi.Z/I/02	
7		x			14			x		dd	s	j			Pi.Z/I/02	
8		x			20			x		d	s	j			Pi.Z/I/02	
9	x				0	?				sdd	c	d	ryty	linie faliste	Pi.Z/I/02	
10				po	18	R				sdd	c	d			Pi.Z/I/02	2
11	x				20	R				ddd	c	d			Pi.Z/I/02	3
12		x			18	R				dd	s	d		niedosiwione	Pi.Z/I/02	4
13	x				12	R				sdd	c	d			Pi.Z/I/02	5
14	x				11					sdd	c	d			Pi.Z/I/02	
15	x				11					sdd	c	d			Pi.Z/I/02	
16	x				10					sdd	c	d			Pi.Z/I/02	
17	x				13					ddd	c	d			Pi.Z/I/02	
18	x				18	R				ddd	s	j			Pi.Z/I/03	6
19	x				23	R				ddd	s	j			Pi.Z/I/03	7
20	x				13					ddd	s	j			Pi.Z/I/03	
21	x				17					sdd	s	j			Pi.Z/I/03	
22	x				17	R				ddd	s	j			Pi.Z/I/03	8
23		x			10					d	s	j			Pi.Z/I/03	
24		x			11			x		dd	s	d			Pi.Z/I/03	
25		x			12	R				dd	s	j			Pi.Z/I/03	9
26	x				22	nr 27				dd	c	d	kluty	nr 26-28 to samo nacz.	Pi.Z/I/03	
27	x				22	R				sd	c	d	kluty		Pi.Z/I/03	10
28	x				22	R				sd	c	d	kluty		Pi.Z/I/03	11
29	x				20	R				ddd	c	d			Pi.Z/I/03	12
30		x			18					dd	c	d			Pi.Z/I/03	
31	x				15	R		x		sdd	c	d			Pi.Z/I/03	13
32	x				18	?		x		dd	c	d			Pi.Z/I/03	
33	x				16	?		x		dd	c	d			Pi.Z/I/03	
34	x				14	?		x		ddd	c	d			Pi.Z/I/03	
35		x			12	?		x		d	c	d			Pi.Z/I/03	
36	x				20	R				ddd	s	j			Pi.Z/I/04	14
37	x				17					ddd	s	j		2 fragmenty	Pi.Z/I/04	
38				po	20					ddd	s	j			Pi.Z/I/04	
39				po	21					ddd	s	j			Pi.Z/I/04	
40	x				13	R		x		dd	s	j			Pi.Z/I/04	15
41	x				14	0			x	dd	s	d			Pi.Z/I/04	
42	x				21	R				sdd	s	d			Pi.Z/I/04	16
43	x				21	nr 42				sdd	c	d		jak nr 42	Pi.Z/I/04	
44	x				21	nr 42				sdd	c	d		jak nr 42	Pi.Z/I/04	
45	x				22	R				sdd	c	d	kluty		Pi.Z/I/04	17
46	x				22	nr 45				ddd	c	d	kluty	jak nr 45	Pi.Z/I/04	
47	x				20					dd	c	d			Pi.Z/I/04	
48	x				18					ddd	c	d			Pi.Z/I/04	
49	x				16	?				ddd	c	d			Pi.Z/I/04	
50	x				15	0		x		sdd	c	d			Pi.Z/I/04	
51	x				11	R		x		ddd	c	d			Pi.Z/I/04	18
52		x			0					d	s	j			Pi.Z/I/05	
53				po	22					dd	s	j			Pi.Z/I/05	
54	x				18	R				sdd	s	j			Pi.Z/I/01	19
55	x				18	nr 54				sdd	s	j		jak nr 54	Pi.Z/I/01	
56	x				18	nr 54				sdd	s	j		jak nr 54	Pi.Z/I/01	
57	x				17	R				sdd	b	d	ryty	linie faliste	Pi.Z/I/01	20
58		x			12	R				dd	s	j	polerowany		Pi.Z/I/01	21

59		x		11				d	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	
60			x	33				ddd	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	
61			x	11	R	x		d	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	22
62		x		11		x		dd	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	
63		x		0		x		dd	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	
64		x		8	R	x		d	s	j			Pi.Z/II/01	23
65			x	30	R			ssd	c	d			Pi.Z/II/01	24
66			x	30	nr 65			ssd	c	d		jak nr 65	Pi.Z/II/01	
67			x	30	nr 65			ssd	c	d		jak nr 65	Pi.Z/II/01	
68			x	30	nr 65			ssd	c	d		jak nr 65	Pi.Z/II/01	
69	x			17	R			sdd	s	d	kluty	niedosiwione	Pi.Z/II/01	25
70	x			17	nr 69			sdd	c	d		jak nr 69	Pi.Z/II/01	
71	x			13	R			ddd	c	j			Pi.Z/II/01	26
72	x			20				sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
73	x			19				sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
74	x			19				ddd	c	d			Pi.Z/II/01	
75	x			22				ddd	c	d			Pi.Z/II/01	
76	x			0				ddd	c	d			Pi.Z/II/01	
77		x		24	0	x		sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
78		x		24	0	x		sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
79	x			16	0		x	sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
80	x			16	0		x	ddd	c	d			Pi.Z/II/01	
81	x			17	0		x	sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
82	x			20	R			dd	s	j			Pi.Z/II/02	27
83	x			16				ddd	s	j			Pi.Z/II/02	
84	x			20	R			sdd	s	j			Pi.Z/II/02	28
85	x			20	nr 84			ddd	s	j		ika nr 84	Pi.Z/II/02	
86	x			20	nr 84			ddd	s	j		ika nr 84	Pi.Z/II/02	
87	x			20	nr 84			ddd	s	j		ika nr 84	Pi.Z/II/02	
88	x			20	nr 84			ddd	s	j		ika nr 84	Pi.Z/II/02	
89		x		10	R			dd	s	j		2 fragmenty	Pi.Z/II/02	29
90		x		10	nr 89			dd	s	j		jak nr 89	Pi.Z/II/02	
91		x		12	R		x	dd	s	j			Pi.Z/II/02	30
92	x			10			x	dd	s	j			Pi.Z/II/02	
93	x			18	R			ddd	s	d			Pi.Z/II/02	31
94	x			18	R			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	32
95	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
96	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
97	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
98	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
99	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
100	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
101	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
102	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
103	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
104	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
105	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
106	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
107	x			24	nr 94			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
108	x			19	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
109	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
110	x			22	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
111			x	26	R			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	33
112			x	26	nr 111			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
113			x	26	nr 111			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
114			x	26	nr 111			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
115				po 23				ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
116				po 22				ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
117	x			14	R		x	sdd	c	d			Pi.Z/II/02	34
118	x			12			x	ddd	c	d			Pi.Z/II/02	

119	x			12		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
120	x			14		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
121	x			14		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
122	x			13		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
123	x			12		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
124		x		18		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
125		x		18		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
126	x			21	R		ddd	s	j		Pi.Z/II/03	35
127	x			16			ddd	s	j	kluty	Pi.Z/II/03	
128	x			18			ddd	s	j		Pi.Z/II/03	
129		x		12	0	x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
130		x		14	0	x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
131		x		13	0	x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
132	x			13			ddd	s	j		Pi.Z/II/03	
133	x			10			ddd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/03	
134	x			13		x	ddd	s	j		Pi.Z/II/03	
135		x		10		x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
136		x		10	0	x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
137		x		11			dd	s	j		Pi.Z/II/03	
138	x			18	R		sdd	s	d	ryty	Pi.Z/II/03	36
139	x			18	R		sdd	c	d		Pi.Z/II/03	37
140	x			20	R		sdd	c	d		Pi.Z/II/03	38
141	x			20			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
142	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
143	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
144	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
145	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
146	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
147	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
148	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
149	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
150	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
151	x			16			dd	c	d		Pi.Z/II/03	
152		x		30			sdd	c	d		Pi.Z/II/03	
153	x			13		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
154	x			12		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
155	x			12		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
156	x			13		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
157	x			14		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
158	x			12		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
159	x			12		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
160	x			13		x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
161	x			17			ddd	s	j		Pi.Z/II/04	
162		x		12	R		dd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/04	39
163		x		10	R	x	dd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/04	40
164			po	4	R		ddd	s	d		Pi.Z/II/04	41
165	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/04	
166		x		34	R		sdd	c	d		Pi.Z/II/04	42
167		x		34	n/166		sdd	c	d		Pi.Z/II/04	
168		x		26	0	x	sdd	c	d		Pi.Z/II/04	
169	x			14			dd	s	j		Pi.Z/II/05	
170		x		12			dd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/05	
171		x		18			dd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/05	
172	x			18			ddd	c	d	kluty	Pi.Z/II/05	
173	x			16			ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
174	x			18			ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
175	x			16			ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
176	x			16			ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
177	x			16			ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
178		x		30			x	GSd	c	d	Pi.Z/II/05	

179				ta	27					0	b	j	glazura	g.biała i pomarańcz.	Pi.Z/III/01	
180	x				8					dd	c	j			Pi.Z/III/01	
181	x				16					dd	s	j			Pi.Z/III/01	
182				po	18					dd	s	j			Pi.Z/III/01	
183		x			10					dd	c	j			Pi.Z/III/02	
184	x				12		x			dd	c	d			Pi.Z/III/02	
185		x			26					ddd	c	d			Pi.Z/III/02	
186	x				13	R	x			d	c	j	glazura	g.wewnątrz braz.	Pi.Z/III/02	43
187	x				8	<i>n 186</i>				ddd	s	j			Pi.Z/III/02	44
188		x			10	<i>w. 186</i>				dd	s	j			Pi.Z/III/02	
189	x				18					dd	s	j			Pi.Z/III/02	
190	x				18					dd	s	j			Pi.Z/III/02	
191				po	22					dd	s	j			Pi.Z/III/02	
192		x			26					dd	s	j			Pi.Z/VI/01	
193	x				14					ddd	c	d			Pi.Z/VI/01	
194	x				16	R				ddd	c	j			Pi.Z/VI/02	45
195		x			0					ddd	s	j			Pi.Z/VI/03	
196	x				0					ddd	s	j			Pi.Z/VI/03	
197	x				0					ddd	s	j			Pi.Z/VI/03	
198	x				18	R				sdd	c	d		brunatne?	Pi.Z/VI/04	46
199	x				18	<i>n. 186</i>				sdd	c	d		brunatne?	Pi.Z/VI/04	
200		x			12			x		dd	c	j			Pi.Z/VI/04	
201		x			9	R				dd	s	j	polerowna		Pi.Z/VI/04	47
202		x			0		x			dd	s	j	polerowana		Pi.Z/VI/04	
203	x				0		x			dd	s	j			Pi.Z/VI/04	
204	x				13	R				d	c	j			Pi.Z/VI/04	48
205				pa	20	R				ddd	c	d	glazura	3 fragmenty, wewnątrz glazura zielona	Pi.Z/VI/05	49
206	x				8	R				dd	s	j	polerowana	3 fragmenty	Pi.Z/VI/05	50
207		x			11		x			dd	s	j			Pi.Z/VI/05	
208		x			0	?				dd	s	j			Pi.Z/VI/05	
209			x		36					ddd	s	j			Pi.Z/VI/05	
210	x				12		x			ddd	s	j	glazura	g.wewnątrz zielona	Pi.Z/VI/05	

P i s z – Z a m e k 2003
Tabelaryczny opis ceramiki

Objaśnienia

- A** – Liczba porządkowa (kolejny numer opisywanego fragmentu ceramiki naczyniowej).
- B** – **(x)** Fragment garnka
- C** – **(x)** Fragment dzbanka
- D** – **(x)** Fragment miski
- E** – Fragment innego naczynia
 (po) – Fragment pokrywki
 (pa) – Fragment patelni
 (ta) – Fragment talerza
- F** – Średnica wylewu lub dna w centymetrach (**0** – oznacza brak możliwości pomiaru)
- G** – Kształt wylewu lub dna naczynia (**R** – oznacza, że fragment znajduje się na tablicy rysunków, **0** – że nie można go określić).
- H** – Ślady podsypki na dnie naczynia (naczynie obtaczane na wolnych obrotach).
- I** – Ślady odcinania dna naczynia od koła garncarskiego (naczynie obtaczane na szybkich obrotach, lub toczone).
- K** – Ślady na dnie naczynia celowo zagładzane
- L** – Domieszka masy ceramicznej użytej do wykonania naczynia
 S – domieszka średnioziarnistego tłucznia
 G – domieszka gruboziarnistego tłucznia
 d – domieszka drobnoziarnistego piasku
 s – domieszka średnioziarnistego piasku
 g – domieszka gruboziarnistego piasku
 jedna litera – mała ilość domieszki
 dwie litery – średnia ilość domieszki
 trzy litery – duża ilość domieszki
- M** – Rodzaj wypału naczynia i użytego surowca
 s – ceramika wykonana z glin żelazistych, wypalona w atmosferze redukcyjnej (siwak)
 c – ceramika wykonana z glin żelazistych, wypalona w atmosferze utleniającej (czerwona)
 b – ceramika wykonana z glin kaolinowych, wypalona w atmosferze utleniającej (biała)
- N** – Barwa przełomu naczynia
 j – jednolita (naczynie dobrze wypalone)
 d – dwubarwna (naczynie średnio lub słabo wypalone)
- O** – Występowanie ornamentu i jego rodzaj.
- P** – Dodatkowe uwagi.
- R** – Numer inwentarza zabytków.
- S** – Numer fotografii lub rysunku fragmentu naczynia

A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R	S
1		x			11			x		d	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	
2	x				14					d	s	j			Pi.Z/II/02	
3			x		26					dd	s	j			Pi.Z/II/02	
4	x				20	R				dd	s	j			Pi.Z/II/02	1
5				po	20					ddd	s	j			Pi.Z/II/02	
6	x				15			x		ddd	s	j			Pi.Z/II/02	
7		x			14			x		dd	s	j			Pi.Z/II/02	
8		x			20			x		d	s	j			Pi.Z/II/02	
9	x				0					sdd	c	d	ryty	linie faliste	Pi.Z/II/02	
10				po	18	R				sdd	c	d			Pi.Z/II/02	2
11	x				20	R				ddd	c	d			Pi.Z/II/02	3
12		x			18	R				dd	s	d		niedosiwione	Pi.Z/II/02	4
13	x				12	R				sdd	c	d			Pi.Z/II/02	5
14	x				11					sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
15	x				11					sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
16	x				10					sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
17	x				13					ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
18	x				18	R				ddd	s	j			Pi.Z/II/03	6
19	x				23	R				ddd	s	j			Pi.Z/II/03	7
20	x				13					ddd	s	j			Pi.Z/II/03	
21	x				17					sdd	s	j			Pi.Z/II/03	
22	x				17	R				ddd	s	j			Pi.Z/II/03	8
23		x			10					d	s	j			Pi.Z/II/03	
24		x			11			x		dd	s	d			Pi.Z/II/03	
25		x			12	R				dd	s	j			Pi.Z/II/03	9
26	x				22	nr 27				dd	c	d	kluty	nr 26-28 to samo nacz.	Pi.Z/II/03	
27	x				22	R				sd	c	d	kluty		Pi.Z/II/03	10
28	x				22	R				sd	c	d	kluty		Pi.Z/II/03	11
29	x				20	R				ddd	c	d			Pi.Z/II/03	12
30		x			18					dd	c	d			Pi.Z/II/03	
31	x				15	R		x		sdd	c	d			Pi.Z/II/03	13
32	x				18			x		dd	c	d			Pi.Z/II/03	
33	x				16			x		dd	c	d			Pi.Z/II/03	
34	x				14			x		ddd	c	d			Pi.Z/II/03	
35		x			12			x		d	c	d			Pi.Z/II/03	
36	x				20	R				ddd	s	j			Pi.Z/II/04	14
37	x				17					ddd	s	j		2 fragmenty	Pi.Z/II/04	
38				po	20					ddd	s	j			Pi.Z/II/04	
39				po	21					ddd	s	j			Pi.Z/II/04	
40	x				13	R		x		dd	s	j			Pi.Z/II/04	15
41	x				14	0			x	dd	s	d			Pi.Z/II/04	16
42	x				21	R				sdd	s	d			Pi.Z/II/04	
43	x				21	nr 42				sdd	c	d		jak nr 42	Pi.Z/II/04	
44	x				21	nr 42				sdd	c	d		jak nr 42	Pi.Z/II/04	
45	x				22	R				sdd	c	d	kluty		Pi.Z/II/04	17
46	x				22	nr 45				ddd	c	d	kluty	jak nr 45	Pi.Z/II/04	
47	x				20					dd	c	d			Pi.Z/II/04	
48	x				18					ddd	c	d			Pi.Z/II/04	
49	x				16					ddd	c	d			Pi.Z/II/04	
50	x				15	0		x		sdd	c	d			Pi.Z/II/04	
51	x				11	R		x		ddd	c	d			Pi.Z/II/04	18
52		x			0					d	s	j			Pi.Z/II/05	
53				po	22					dd	s	j			Pi.Z/II/05	
54	x				18	R				sdd	s	j		jak nr 54	Pi.Z/II/01	19
55	x				18	nr 54				sdd	s	j		jak nr 54	Pi.Z/II/01	
56	x				18	nr 54				sdd	s	j			Pi.Z/II/01	
57	x				17	R				sdd	b	d	ryty	linie faliste	Pi.Z/II/01	20
58		x			12	R				dd	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	21

59		x		11				d	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	
60			x	33				ddd	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	
61			x	11	R		x	d	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	22
62		x		11			x	dd	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	
63		x		0			x	dd	s	j	polerowany		Pi.Z/II/01	
64		x		8	R		x	d	s	j			Pi.Z/II/01	23
65			x	30	R			ssd	c	d			Pi.Z/II/01	24
66			x	30	nr 65			ssd	c	d		jak nr 65	Pi.Z/II/01	
67			x	30	nr 65			ssd	c	d		jak nr 65	Pi.Z/II/01	
68			x	30	nr 65			ssd	c	d		jak nr 65	Pi.Z/II/01	
69	x			17	R			sdd	s	d	kłuty	niedosiwione	Pi.Z/II/01	25
70	x			17	nr 69			sdd	c	d		jak nr 69	Pi.Z/II/01	
71	x			13	R			ddd	c	j			Pi.Z/II/01	26
72	x			20				sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
73	x			19				sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
74	x			19				ddd	c	d			Pi.Z/II/01	
75	x			22				ddd	c	d			Pi.Z/II/01	
76	x			0				ddd	c	d			Pi.Z/II/01	
77		x		24	0		x	sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
78		x		24	0		x	sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
79	x			16	0		x	sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
80	x			16	0		x	ddd	c	d			Pi.Z/II/01	
81	x			17	0		x	sdd	c	d			Pi.Z/II/01	
82	x			20	R			dd	s	j			Pi.Z/II/02	27
83	x			16				ddd	s	j			Pi.Z/II/02	
84	x			20	R			sdd	s	j			Pi.Z/II/02	28
85	x			20	nr 84			ddd	s	j		ika nr 84	Pi.Z/II/02	
86	x			20	nr 84			ddd	s	j		ika nr 84	Pi.Z/II/02	
87	x			20	nr 84			ddd	s	j		ika nr 84	Pi.Z/II/02	
88	x			20	nr 84			ddd	s	j		ika nr 84	Pi.Z/II/02	
89		x		10	R			dd	s	j		2 fragmenty	Pi.Z/II/02	29
90		x		10	nr 84			dd	s	j		jak nr 89	Pi.Z/II/02	
91		x		12	R		x	dd	s	j			Pi.Z/II/02	30
92	x			10			x	dd	s	j			Pi.Z/II/02	
93	x			18	R			ddd	s	d			Pi.Z/II/02	31
94	x			18	R			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	32
95	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
96	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
97	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
98	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
99	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
100	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
101	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
102	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
103	x			20	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
104	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
105	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
106	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
107	x			24	nr 94			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
108	x			19	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
109	x			18	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
110	x			22	nr 94			ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
111			x	26	R			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	33
112			x	26	nr 111			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
113			x	26	nr 111			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
114			x	26	nr 111			sdd	c	d			Pi.Z/II/02	
115				23				ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
116				22				ddd	c	d			Pi.Z/II/02	
117	x			14	R		x	sdd	c	d			Pi.Z/II/02	34
118	x			12			x	ddd	c	d			Pi.Z/II/02	

119	x			12			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
120	x			14			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
121	x			14			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
122	x			13			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
123	x			12			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
124			x	18			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
125			x	18			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/02	
126	x			21	R			ddd	s	j		Pi.Z/II/03	35
127	x			16				ddd	s	j	kluty	Pi.Z/II/03	
128	x			18				ddd	s	j		Pi.Z/II/03	
129		x		12	0		x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
130		x		14	0		x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
131		x		13	0		x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
132	x			13				ddd	s	j		Pi.Z/II/03	
133	x			10				ddd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/03	
134	x			13			x	ddd	s	j		Pi.Z/II/03	
135		x		10			x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
136		x		10	0		x	dd	s	j		Pi.Z/II/03	
137		x		11				dd	s	j		Pi.Z/II/03	
138	x			18	R			sdd	s	d	ryty	Pi.Z/II/03	36
139	x			18	R			sdd	c	d		Pi.Z/II/03	37
140	x			20	R			sdd	c	d		Pi.Z/II/03	38
141	x			20				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
142	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
143	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
144	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
145	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
146	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
147	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
148	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
149	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
150	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
151	x			16				dd	c	d		Pi.Z/II/03	
152			x	30				sdd	c	d		Pi.Z/II/03	
153	x			13			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
154	x			12			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
155	x			12			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
156	x			13			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
157	x			14			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
158	x			12			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
159	x			12			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
160	x			13			x	ddd	c	d		Pi.Z/II/03	
161	x			17				ddd	s	j		Pi.Z/II/04	
162		x		12	R			dd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/04	39
163		x		10	R		x	dd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/04	40
164			po	4	R			ddd	s	d		Pi.Z/II/04	41
165	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/04	
166			x	34	R			sdd	c	d		Pi.Z/II/04	42
167			x	34	n/166			sdd	c	d		Pi.Z/II/04	
168			x	26	0		x	sdd	c	d		Pi.Z/II/04	
169	x			14				dd	s	j		Pi.Z/II/05	
170		x		12				dd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/05	
171		x		18				dd	s	j	polerowany	Pi.Z/II/05	
172	x			18				ddd	c	d	kluty	Pi.Z/II/05	
173	x			16				ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
174	x			18				ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
175	x			16				ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
176	x			16				ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
177	x			16				ddd	c	d		Pi.Z/II/05	
178			x	30				GSd	c	d		Pi.Z/II/05	

179				ta	27					0	b	j	glazura	g.biała i pomarańcz.	Pi.Z/III/01	
180	x				8					dd	c	j			Pi.Z/III/01	
181	x				16					dd	s	j			Pi.Z/III/01	
182				po	18					dd	s	j			Pi.Z/III/02	
183		x			10					dd	c	j			Pi.Z/III/02	
184	x				12			x		dd	c	d			Pi.Z/III/02	
185		x			26					ddd	c	d			Pi.Z/III/02	
186	x				13	R		x		d	c	j	glazura	g.wewnątrz braz.	Pi.Z/III/02	43
187	x				8	<i>n 186</i>				ddd	s	j			Pi.Z/III/02	44
188		x			10	<i>w 186</i>				dd	s	j			Pi.Z/III/02	
189	x				18					dd	s	j			Pi.Z/III/02	
190	x				18					dd	s	j			Pi.Z/III/02	
191				po	22					dd	s	j			Pi.Z/IV/01	
192		x			26					ddd	c	d			Pi.Z/IV/01	
193	x				14					ddd	c	j			Pi.Z/IV/02	45
194	x				16	R				ddd	s	j			Pi.Z/IV/03	
195		x			0					ddd	s	j			Pi.Z/IV/03	
196	x				0					ddd	s	j			Pi.Z/IV/03	
197	x				0					sdd	c	d		brunatne?	Pi.Z/IV/04	46
198	x				18	R				sdd	c	d		brunatne?	Pi.Z/IV/04	
199	x				18	<i>n 196</i>				dd	c	j			Pi.Z/IV/04	
200		x			12				x	dd	s	j	polerowna		Pi.Z/IV/04	47
201		x			9	R				dd	s	j	polerowana		Pi.Z/IV/04	
202		x			0			x		dd	s	j			Pi.Z/IV/04	
203	x				0			x		d	c	j			Pi.Z/IV/04	48
204	x				13	R								3 fragmenty, wewnątrz glazura zielona	Pi.Z/IV/05	49
205				pa	20	R				ddd	c	d	glazura		Pi.Z/IV/05	50
206	x				8	R				dd	s	j	polerowana	3 fragmenty	Pi.Z/IV/05	
207		x			11			x		dd	s	j			Pi.Z/IV/05	
208		x			0	?				dd	s	j			Pi.Z/IV/05	
209			x		36					ddd	s	j			Pi.Z/IV/05	
210	x				12			x		ddd	s	j	glazura	g.wewnątrz zielona	Pi.Z/IV/05	

rys.01

Pl.Z/1/02

rys.03

rys.02

rys.05

rys.06

rys.04

rys.07

rys.08

rys.09

rys.11

Pl.Z/1/03

rys.10

rs. M. Przybyszewska
Skala 1:2

Tablica II

rys.12

Pl.Z/1/03

rys.13

rys.15

rys.14

rys.16

Pl.Z/1/04

rys.17

rys.18

rys. M. Przybyszewska
Skala 1:2

Tablica III

rys.19

rys.21

rys.20

rys.22

Pl.Z/II/01

rys.24

rys.26

rys.23

rys.25

rys.27

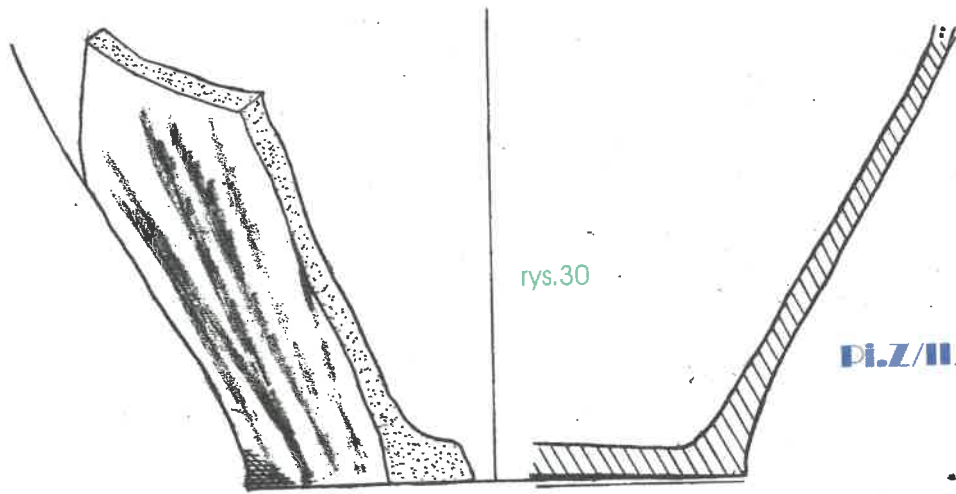
Pl.Z/II/02

rys.29

rys.28

rys. M. Przybyszewska

Skala 1:2

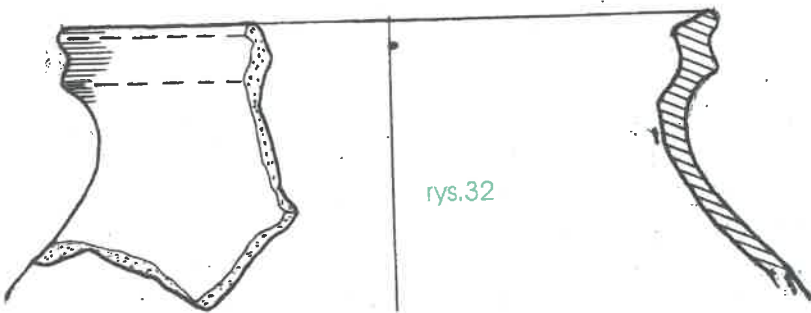

rys.30

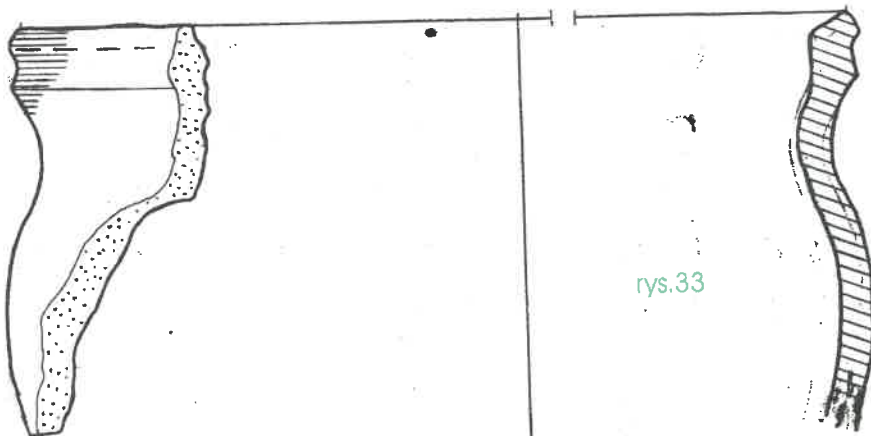
Pl.Z/II/02

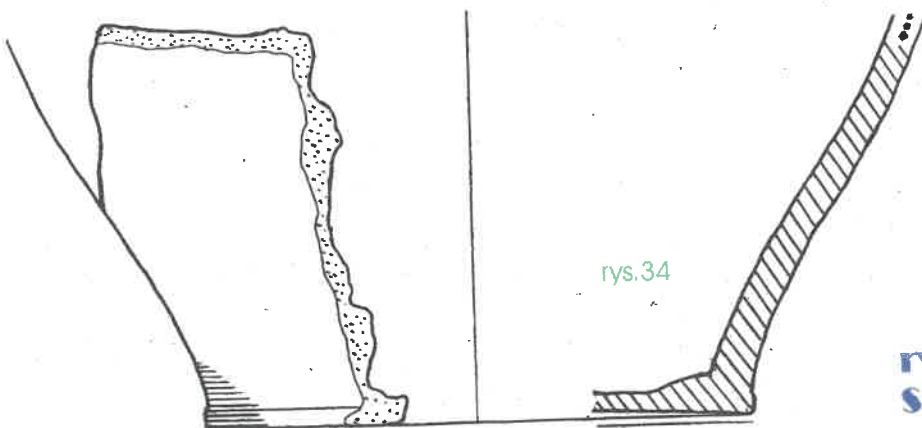
rys.31

rys.32

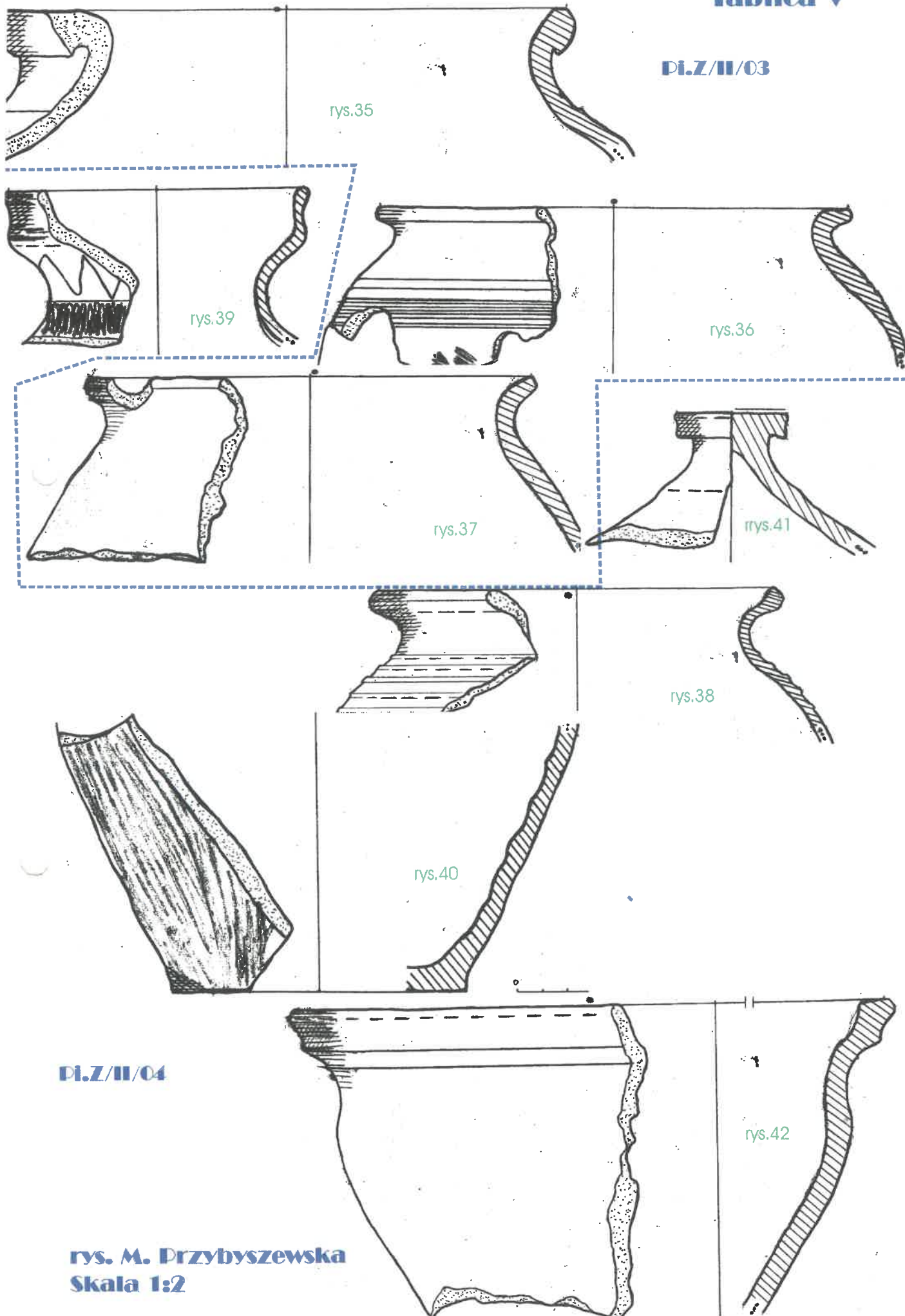

rys.33

rys.34

rys. M. Przybyszewska
Skala 1:2

21) Fragment ceramiki z ornamentem falistym
Nr inw. Ps.Z/I/02, neg. Pisz 2003/IX
Fot. Małgorzata Daszyńska - 11.11.2003

22) Kafel garnkowy,
nr inw. Ps.Z/II/03, neg. Pisz 2003/IX
Fot. Małgorzata Daszyńska - 11.11.2003

23) Kafel garnkowy
Nr inw. Ps.Z/II/02, neg. Pisz 2003/IX
Fot. Małgorzata Daszyńska - 11.11.2003

24) Kafel miskowy
Nnr inw. Ps.Z/II/02, neg. Pisz 2003/IX
Fot. Małgorzata Daszyńska - 11.11.2003

25) Kafel miskowy glazurowany
Nr. inw. Ps.Z/II/03, neg Pisz 2003/IX
Fot. Małgorzata Daszyńska
11.11.2003

26) Gliniany ciężarek do sieci
Nr inw. Ps.Z./VI/03
Neg. Pisz 2003/IX
Fot. Małgorzata Daszyńska
11.11.2003

27) Rylec kościany
Nr inw. Ps.Z./VI/03
Neg. Pisz 2003/IX
Fot. Małgorzata Daszyńska
11.11.2003

VI) Podsumowanie

Przeprowadzone w sierpniu i wrześniu 2003 roku w Piszcu na terenie zamku wstępne badania archeologiczne miały dwa cele

. Pierwszy praktyczny, mający służyć przygotowaniu planu zagospodarowania tego fragmentu miasta, na którym prawdopodobnie znajdował się zamek i późniejszym planom inwestycyjnym na tym terenie. Zostały one niewątpliwie osiągnięte. Precyzyjnie określono teren, który należy uznać za obszar zamku. W dużym zakresie ustalono stan zachowania znajdujących się pod ziemią elementów jego architektury. Określono generalną stratygrafię i rodzaj podłoża na jakim zbudowano zamek. Wreszcie przynajmniej częściowo określono rodzaj i stan konstrukcji zabytkowych fundamentów.

Właściwym podsumowaniem tej strony badań prowadzonych w Piszcu były „**Wnioski konserwatorskie**” przedstawione w następnej części niniejszego opracowania, a także przekazane Urzędowi Miasta i Gminy w Piszcu (inwestorowi prac badawczych) na przełomie września i października 2003 roku.

Drugim celem przeprowadzonych prac wykopaliskowych była próba jak najlepszego poznania historii zamku w Piszcu. Nie zakładano oczywiście, że w trakcie wstępnych, planowanych na kilka tygodnia prac uda się rozwiązać wszystkie związane zamkiem problemy badawcze. Byłoby to oczywiście niemożliwe, zarówno od strony czasowej i technicznej, jak i z powodu braku możliwości przewidzenia faktów na jakie mogliśmy w toku badań pod ziemią natrafić.

Wydaje się jednak, że obecnie mamy o wiele jaśniejszy obraz historii zamku w Piszcu niż przed badaniami. Chociaż z drugiej strony powstały pewne nowe problemy badawcze.

A) Zamek średniowieczny

Zamek powstał około połowy XIV wieku na surowym korzeniu. W toku badań nie natrafiono na jakiegokolwiek ślady starszego osadnictwa pruskiego. Pierwotnie posiadał obwarowania drewniano ziemne. Wielkość i układ były jednak od początku zaplanowane. Nie można na razie wykluczyć, że od początku w obwarowaniach ziemnych znajdował się przynajmniej jeden budynek murowany (późniejsze skrzydło południowe) i zapewne murowany dansker. Budynki te mogły być w czasie napadów Litwinów w latach 1361, 1366 jeszcze nie ukończone.

Przy budowaniu (przed 1378 r.) zewnętrznego obwodu murów, od strony rzeki dawne umocnienia wykorzystano jako ich osłonę. Murowany obwód posiadał kształt bardzo wydłużonego prostokąta i wymiary około 100 x 43 m. Taki kształt i wymiary wydawały się zawsze badaczom nieco dziwne i nietypowe. Jednak analiza wykazuje, że tak nie było. Wydłużony kształt całego założenia wynikał z pewnością z usytuowania na piaszczystej łasze pomiędzy korytem Pisy i jej starorzeczem. Zamek wybudowano niewątpliwie od początku jako prokursorski. Takie zamki posiadały wymiary około 45 x 45 m. Połowa zamku w Pieszce to 50 x 43 m. Druga połowa (północna) to niewątpliwie przedzamcze. W konkretnej sytuacji geograficzno historycznej Pieszce zdecydowano się na otoczenie zamku i przedzamcza jednym murem. Pierwotnie musiał istnieć jakiś podział między oboma częściami założenia. Na razie na ślady muru poprzecznego nie natrafiono. Najbardziej prawdopodobne jego umiejscowienie to oś północnego krańca, ceglanej partii muru wewnętrznego, skrzydła wschodniego zamku. Brama wjazdowa znalazła by się wówczas na terenie przedzamcza. Nie jest jednak wcale pewne czy dalsze badania pozwolą

na zweryfikowanie tej hipotezy. Rozgraniczenie pomiędzy częścią południową (zamkiem) i północną, (przedzamczem) założenia mogło być wykonane w formie np. palisady i po jej likwidacji nie pozostawiło w ziemi żadnych konkretnych śladów.

Nie wiemy na razie, czy brama wjazdowa w postaci osobnego budynku bramnego, na którą a natrafiono czasie badań, jest elementem pierwotnym, czy też pierwotnie znajdowała się w murze obwodowym prosta brama przejazdowa, a budynek bramny jest późniejszy. To jednak być może uda się ustalić w toku ewentualnych dalszych prac badawczych.

Niewątpliwie pierwotnym głównym budynkiem reprezentacyjno-mieszkalnym było skrzydło południowe. Stwierdzenie czy był to od początku budynek w pełni murowany, czy było to tylko skrzydło południowe, czy także przyległa do niego południowa część skrzydła wschodniego wymaga dalszych badań archeologicznych i architektonicznych. Musimy sobie jasno jednak zdać sprawę (co nieraz umyka uwadze badaczy), że zamek a tym bardziej przedzamecz to nie był pusty plac otoczony murem obwodowym. Wypełniała go nietrwąca gospodarcza architektura drewniana i drewniano murowana (szachulcowa). Te wszystkie szopy, składy, stodoły, warsztaty rzemieślnicze i chaty mieszkalne to także zamek. Dowody na istnienie tej zabudowy znajdujemy w strukturze warstw zasypowych powstałych już po zniszczeniu zamku. Te wszystkie grudki polepy, fragmenty cegieł węgle drzewne to właśnie pierwotna zabudowa zamku. Zabudowa bardzo ważna i mająca pierwszorzędne znaczenie dla zamku, a szczególnie zamku prokuratora krzyżackiego, który w nie mniejszym stopniu był ośrodkiem militarnym jak ośrodkiem administracji gospodarczej.

B) Od średniowiecznego zamku do nowożytnej twierdzy

W ciągu XV i XVI wieku zamek w Pieszce przeszedł znaczące przemiany. Na terenie dawnego zamku właściwego wybudowano skrzydło wschodnie. Stwierdzenie czy północna część skrzydła wschodniego (zbudowana na terenie zamku właściwego) wzniesiona została jako jeden budynek czy też w kolejnych etapach rozbudowy na razie nie jest jasne, możliwe jest jednak do określenia w toku dalszych prac badawczych.

Kolejnym etapem przemian było wzniesienie murowanego skrzydła wschodniego na terenie przedzamcza. Ta część zamku do końca jego istnienia uważana była za mniej reprezentacyjną, gospodarczą. Wówczas zapewne zlikwidowany został podział na zamek i przedzamcze, całe założenie nabrało jednolitego charakteru.

Ostatnim wreszcie etapem było wybudowanie skrzydła północnego. Równocześnie z rozbudową elementów architektury murowanej stopniowo musiały zniknąć stare nietrwałe budynki gospodarcze. Zmieniała się rola zamku z administracyjno gospodarczej, na administracyjno reprezentacyjną. Spadały również jego walory militarne. Końcowy obraz tych przemian widoczny na rysunku z początku XVII wieku to w zasadzie trzyskrzydłowy pałac jedynie z dziedzińcem oddzielonym od miasta murem z bramą wjazdową posiadający już pewne elementy obronne nowożytnej twierdzy. Te ostatnie jak wiemy z ikonografii i danych historycznych były następnie rozbudowywane, ale ich kształt nie bardzo jest możliwy do określenia w toku badań wykopaliskowych. Architektura i układ głównego założenia zamku nie uległ już jednak żadnym zmianom aż do końca jego istnienia.

D) Koniec istnienia zamku

Dotychczas przyjmowano, że po przejściu w ręce prywatne zamek został rozebrany. W toku badań stwierdzono jednak, że dwudziestowieczna zabudowa mieszkalna i gospodarcza w dużym zakresie powtarza dawny trójskrzydłowy układ zamku. Rozbierano więc górne zniszczone kondygnacje. Wznosząc obiekty przystosowane do nowych funkcji (np. kamieniczki mieszkalne), może z rozbiórkowego materiału, na starych fundamentach i piwnicach. Byłby to więc po prostu kolejny etap przekształceń zamku. Właśnie likwidacja tej zabudowy, częściowo zniszczonej w czasie ostatniej wojny, rozbieranie murów, zasypywanie piwnic, nie liczące się z elementami zabytkowej architektury niwelacje terenu, sadzenie na fundamentach szybko rosnących topoli, budowa WC w parku, i amfiteatru przy domu kultury, to był dopiero prawdziwy koniec zamku w Piszcu. Wszystkiego tego dokonały władze i mieszkańcy polskiego już miasta na początku drugiej połowy XX wieku.

Perspektywy badawcze

Jak pisałem, w toku wstępnych prac rozpoznawczych, nie można było nawet marzyć o wyczerpaniu całej problematyki badawczej zamku w Piszcu. Większość problemów do rozwiązania jeszcze jest przed nami. I wiele z nich chociaż z pewnością nie wszystkie są do rozwiązania. Dalsze prace wymagają jednak poważnych prac wstępnych związanych zarówno z obecną sytuacją prawną terenu jak jego obecnym zagospodarowaniem. Konieczne były by w tym celu, nie mówiąc już o samych badaniach dość znaczne środki finansowe. Dlatego wydaje mi się, że dalsze prace badawcze możliwe będą jedynie przy ich połączeniu z ewentualnymi pracami inwestycyjnymi. Te ostatnie musiałyby być poddane ścisłej kontroli konserwatorskiej

i zabezpieczać zarówno postulaty badawcze jak i dobro zachowanych jeszcze reliktyw zabytkowej architektury dawnego zamku Piskiego.

VII) Wnioski konserwatorskie

Podstawowe informacje

W toku prowadzonych w sierpniu i wrześniu 2003 roku terenowych prac archeologicznych:

1. Dokładnie zlokalizowano teren zajmowany przez zamek (patrz załączony plan geodezyjny)
2. Stwierdzono, że zachowana jest pod ziemią mniej więcej jedna (piwniczna) kondygnacja zabudowy murowanej.
3. Określono podstawową stratygrafię terenu.
4. Określono rodzaj posadowienia najważniejszych murów.

Zachowane (odkryte) fragmenty zabudowy pozwalają na ich korelację z pochodzącym z roku 1602 planem zamku w Piszcu Niclasa de Kempa, przedstawiającym prawdopodobnie ostatnią fazę rozwoju przestrzennego obiektu. I chociaż nie wszystkie elementy stwierdzone w toku badań wykopaliskowych zgadzają się z umieszczonymi na planie de Kampa (np. nie stwierdzono wybudowania kiedykolwiek muru zewnętrznego wschodniego), może on być dobrym odniesieniem przy tworzeniu nowego projektu zagospodarowania terenu zamku. Przede wszystkim jako koncepcja trzech skrzydeł ewentualnej nowej zabudowy mieszkalno – usługowej

Wnioski konserwatorskie dotyczące terenu

1. Istnieje konieczność scalenia całego obszaru dawnego zamku (wraz z niezbędną otuliną).

Obecnie całe skrzydło wschodnie znajduje się na terenie parku miejskiego. Duża część skrzydła południowego znajduje się pod amfiteatrem Domu Kultury. Skrzydło północne częściowo w obrębie dawnego placu zabaw, częściowo na terenie wykorzystywanym przez

Piski Ośrodek Terapii Uzależnień. Dziedziniec zamku jego brama i mur zachodni na terenie zajmowanym dawniej przez rozebrany budynek, oraz różnego rodzaju garaże i inne budynki gospodarcze.

2. Tak scalony teren powinien pozostać w przyszłości niepodzielny. To znaczy musi pozostać bądź jako jednolita własność bądź jako współwłasność bez prawa podziału.

Wnioski konserwatorskie dotyczące dalszych prac badawczych

1. Przed przystąpieniem do prac inwestycyjnych należy teren dziedzińca zamku i fosy zachodniej zniwelować do wskazanego przez archeologa i pod jego nadzorem obszaru dawnego dziedzińca zamku i fosy zachodniej (ca 75-100 cm) celem odslonięcia fragmentów ścian znajdujących się pierwotnie powyżej powierzchni terenu.
2. Po usunięciu z omawianego terenu istniejących betonowych ogrodzeń i zabudowy gospodarczej, należy wykonać dodatkowe badania wykopaliskowe:
 - a) na terenie dawnego dziedzińca zamku, celem ostatecznego wyjaśnienia zagadnienia istnienia pierwotnego podziału zamku po linii W-E na przedzamcze i zamek właściwy.
 - b) Na terenie skrzydła południowego celem określenia charakteru jego piwnic.
 - c) Na terenie skrzydła północnego celem określenia charakteru jego piwnic.
 - d) Na zachód od linii muru zachodniego (najlepiej w rejonie bramy zamkowej).

3. Wszystkie późniejsze prace ziemne muszą być wykonywane pod nadzorem archeologa i ewentualnie poprzedzone wskazanymi przez niego badaniami wykopaliskowymi.

Wnioski konserwatorskie dotyczące ewentualnych prac inwestycyjnych

1. Plan zabudowy winien być zgodny z zachowanymi elementami zamku.
2. Te ostanie powinny być poddane zabiegom konserwatorskim, przynajmniej do poziomu najwyższego obecnie poziomu ich zachowania.
3. Piwnice tam gdzie zachowały się w swym pierwotnym stanie (np. południowa partia skrzydła wschodniego czy wschodnia partia skrzydła południowego) również należy poddać zabiegom konserwatorskim.
4. Prace inwestycyjne nie mogą naruszać zachowanej struktury murów zabytkowych.
5. Nowa architektura nie powinna naśladować dawnej i różnić się od niej i eksponować fragmenty zabytkowe.
6. Wszystkie etapy prac inwestycyjnych muszą być poprzedzone decyzjami konserwatora.

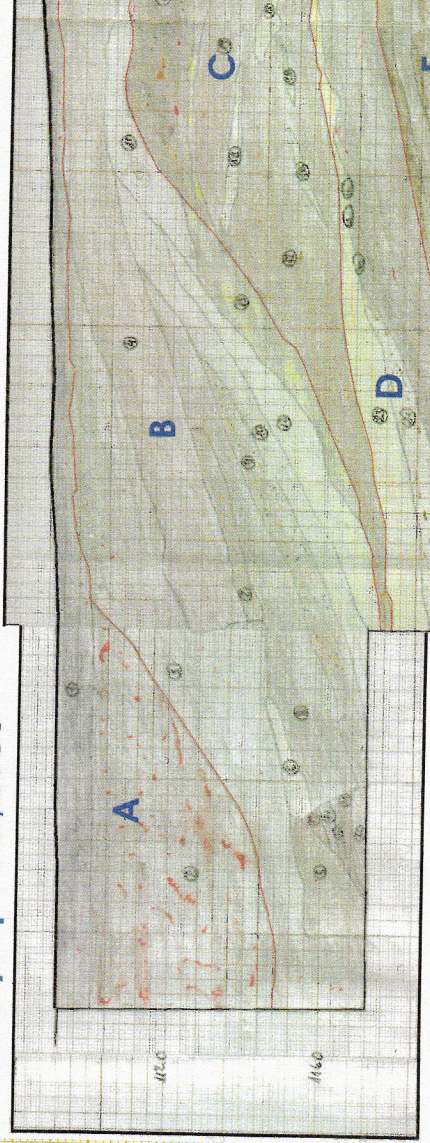
Uwaga : Wnioski konserwatorskie w prezentowanej powyżej formie zostały po akceptacji Wojewódzkiego Konserwatora (województwa Warmińsko Mazurskiego) mgr Jacka Wysockiego przekazane do Urzędu Miasta i Gminy Pisz na początku października 2003 r.

Mgr Jerzy Gula

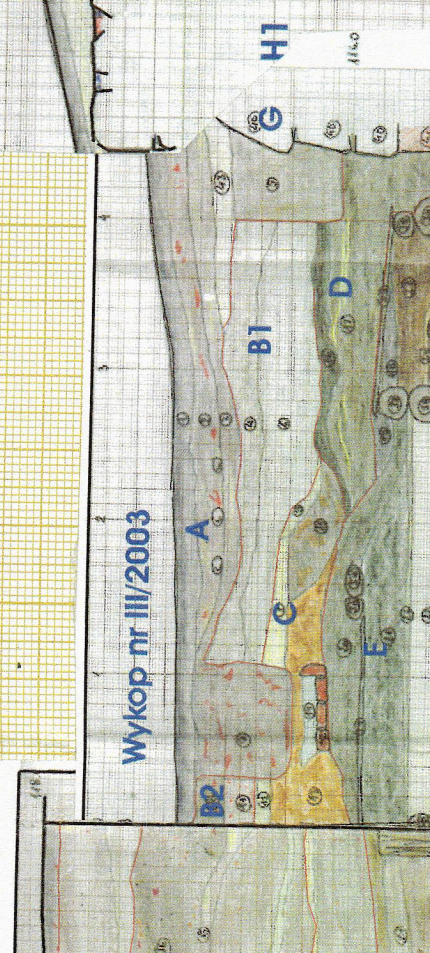
Wykop nr I

Wykop nr IA

Wykop nr VI/2003

- A) Humus i wkop współczesny
- B) Warstwy zasypy późno nowożytnego
- C) Warstwy powstałe po budowie muru obwodowego
- D) Warstwy powstałe po budowie muru obwodowego
- E) Warstwy z okresu obwarowań drewnianych
- F) Iłaste podłoże - calec

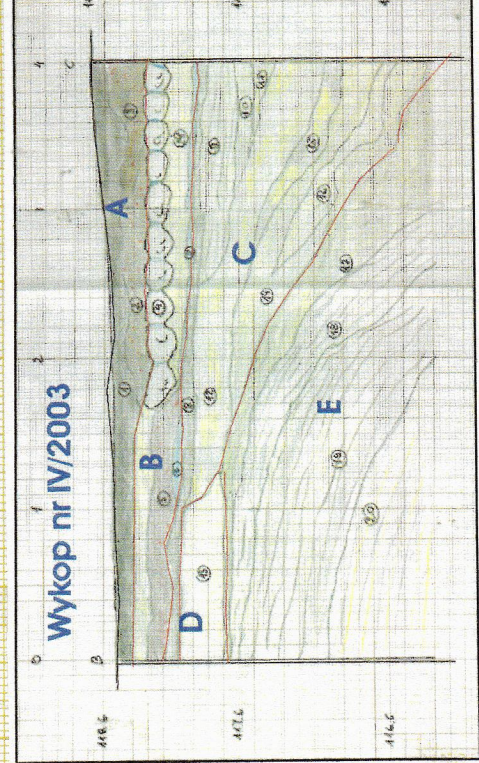

- A) Humus i wkop współczesny
- B1) Warstwy zasypy późno nowożytnego
- B2) Warstwy zasypy późno nowożytnego
- C) Pozostałość pieca do wypalania wapna (średniowiecze)
- D) Warstwy powstałe po budowie muru obwodowego
- E) Warstwy z okresu obwarowań drewnianych
- F) Namuł organiczny – calec
- G) Zachodni mur obwodowy zamku
- H1) Mur obwodowy wschodni
- H2) Ściana zachodnia skrzydła E

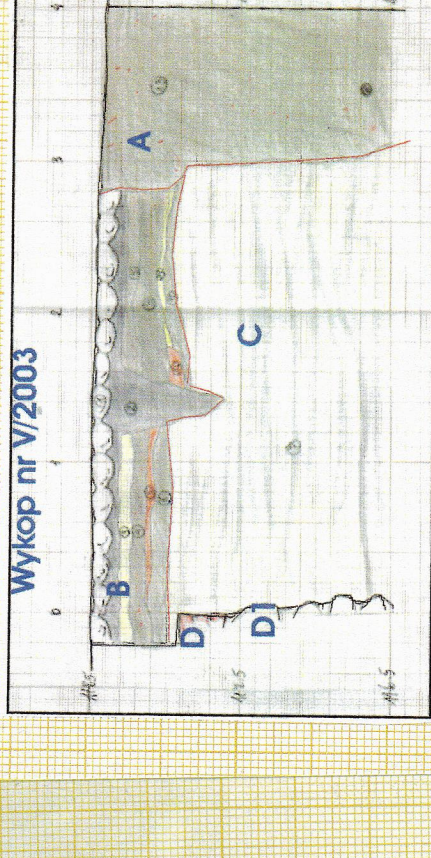
- A) Humus i wkop współczesny
- B) Wkop późno nowożytny
- C) Pierwotny nasyp dziedzińca zamku
- D) Humus pierwotny - calec

- A) Humus współczesny
- B) Wkop współczesny – przed 1945 r.
- C) Wkop późno nowożytny
- D) Pierwotny nasyp dziedzińca zamku
- E) Calec – Podglebie ?

- A) Humus współczesny
- B) Nasyp późno nowożytny
- C) Wkop pod pierwotną nawierzchnie dziedzińca ?
- D) Podkład pod pierwotną nawierzchnie dziedzińca
- E) Pierwotny nasyp dziedzińca zamku

- A) Wkop współczesny
- B) Nasyp współczesny – przed 1945 r.
- C) Warstwy zasypiania fosy
- D) Czoło bramy